

OOSTVLAAMSE ZANTEN

algemeen tweemaandelijks tijdschrift
voor volkskunde

XLVI - 1971 - 3

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 42, B 9000 Gent en op de bibliotheek: Kraanlei 63, B 9000 Gent.

1. **Oostvlaamse Zanten**, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt: 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 45e jg. tgen 186 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 53 F per nummer; van de latere jgg. tegen 42 F per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen: 159 F (leden 106 F). Inhoudstafel op Oostvlaamse Zanten (Jg. I Jg. XXV), door F. VAN ES: 53 F (leden 32 F). Idem II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES: 42 F (leden 27 F).
2. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr.) Prijs: 27 F (leden 16 F).
3. **Survivances du Passé**, door A. MARINUS (8 p.). Prijs: 13 F (leden 9 F).
4. **Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken**, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs: 16 F (leden 11 F).
5. **Osschaart** door F. VAN ES (overdruk 1945), 28 blz. Prijs 32 F (leden 21 F).
6. **2e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs: 42 F (leden 25 F).
7. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs: 27 F (leden: 16).
8. **Waasch Sagenboek**, door F. VAN ES. Prijs: 106 F (leden 64 F).
9. **Het Curieus en Vermakelijk Namamboek**, door Em. ANDELHOF. Prijs: 27 F (leden 16 F).
10. **Folklore en Onderwijs**, door L. HOSTE. Prijs: 13 F (leden 9 F).
11. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. DE COSTER. Prijs: 27 F (leden 16 F).
12. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. VAN ES. Prijs: 27 F (leden 16 F).
13. **De Wetterse Reuzen**, door Lic. M. DAEM. Prijs: 27 F (leden 16 F).
14. **Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen**, door Dr. G. DE MEYER. Prijs: 27 F (leden 16 F).
15. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs: 27 F (leden 16 F).
16. **Spelen mijner Jeugd**, door L. LIEVEVROUW. Prijs: 64 F (leden 37 F).
17. **De levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. BROECKHOVE. Prijs: 69 F (leden 42 F).
18. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. BROECKHOVE. Prijs: 244 F.
19. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. PIETERS. Prijs: 95 F (leden 58 F).
20. **Het Volksleven te Wieze. 1900-1950**, door J. VAN HAVER. Prijs 106 F (leden 64 F).
21. **Het Hospies der Kinderen Aljn of Alynsgodshuis te Gent**, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 42 F (leden 27 F).
22. **De Rvaliteit tussen Aalst en Dendermonde**, door H. VAN HESE. Prijs 133 F (leden 85 F).
23. **De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu**, door Cl. VANHOUCHE. Prijs: 170 F (leden 106 F).
24. **Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde**, door J. DE VUYST. 1968; 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs: 292 F (leden 201 F).
25. **Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven**, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs: 74 F (leden 53 F).
26. **Catalogus Tentoonst. 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968**, 44 blz. Prijs: 53 F.
27. **Kinderzang uit Zwijnaarde**. Dr. L. GELBER. Prijs: 42 F (leden 64 F niet-leden).
28. **Jan de Lichte**. Gerard SIMONS. 32 blz. Prijs: 37 F (leden 53 F niet-leden).
29. **De Vnkensport in Vlaanderen** (avec un résumé en français). 1969, 165 blz., 42 ill. 3 tek., door M. BROECKHOVE. (Nr X van de Uitgaven van het Alfons De Cockfonds). Prijs: 307 F (leden 186 F).
30. **Van het cijnsbiesrecht naar het algemeen meervoudig stemrecht** (mit einer deutscher Zusammenfassung) door Albert BRACKE. 1970, 52 blz., 11 ill. (Nr. 31 van de Uitgaven van de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen) Prijs: 95 F (leden: 80 F)

Bij voornoemde prijzen is de B.T.W. inbegrepen.

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. Voor het buitenland + 10 F portikosten.

UITVER OCHT zijn thans: **Herdenkingsalbum Alf. de Cock - Het Stroodekkersbedrijf** door Cl. Trefois - **Lodewijk De Vriese Bibliografische studie - De Plattegrondsvormen**

(Zie derde bladzijde van de kaart)

OOSTVLAAMSE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
ORGAAN V.D. KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen
en van het internationaal studiekomitee voor ommegangsreuzen

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem

Redaktieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.

Ruil en Recensiedienst : Dr. R. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 63, B 9000 Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

Prijs : 53 F.

A. G. HOMBLE : Bijdrage tot het geschied- en volkskundig aspect van de geneeskunde	82
R. VAN DER LINDEN : De list van de holle stok en de meined. — Legende - Sage - Sprookje	89
Luc EBRARD : Levend volksleven — Supportersliederen van voetbalklub Osta te Meerbeke	101
Personalia	
Hulde van Deerlijk aan ons medelid Leon Defraeye en tentoonstelling. R.v.d.L.	108
Zoeken en Zanten	
Godveerdegem-Zottegem. — Bloed stelpen op afstand. J. Van Effelterre	109
Aalst, Noord-Brabant (Nederland). — Sint-Kristoffeltentoonstelling en katalogo Renaat van der Linden	109
Gent. — Nog over het station Gent-Zuid. R. L. Creyf	110
Mannekensvere (W. Vl.) - Borlo (Limb.) — Begrafenisplechtigheid en rouwschrift bij fusie van gemeenten. Renaat van der Linden	111
Munkzwlam. — Diefstal in de kerk 1844. G. Simons	112
Internationaal Studiekomitee betreffende de ommegangsreuzen	
M. DAEM : 1970. Groei, bloei en snoei in de Oostvlaamse reuzenfamilie	113

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w.
Noordstarfonds, Gent.

Bijdrage tot het geschied- en volkskundige aspect van de geneeskunde

Onder de titel « Bijdragen tot de geschiedenis en de folklore van de geneeskunde » verscheen in « Eigen Schoon en de Brabander »⁽¹⁾ een reeks artikelen die steller dezes voortzet in Oostvlaamse Zanten. Een bundel van 25 jaar vorsingswerk mag voor de gemeenschap niet verloren gaan en moet in het bijzonder de volkskundigen dienstig zijn. Wij hebben ons voorgenomen in een vervolgreeks verschillende onderwerpen te behandelen en oorspronkelijke oude handschriften weer te geven. Een ruime overzichtelijke bibliografie besluit de reeks bijdragen.

Met de geneeskundige hulp in onze gewesten was het tot het einde der middeleeuwen vrij pover gesteld. Wij mogen aannemen, dat daarin slechts bij uitzondering kon worden voorzien door de enkele doctoren die de kostbare opleiding aan een der daartoe bestemde buitenlandse hogescholen als Salerno, Montpellier, Parijs of Bologna genoten hadden; dan wel door de bewoners van enkele kloosters en abdijen, binnen wiens muren een deel van de schriftelijke nalatenschap der klassieke geneeskunde, zij het in de geschonden en verminkte vorm van gebrekkige kopieën, een toevlucht had gevonden.

In de vroege middeleeuwen was de geneeskunde in eerste instantie een priester- of kloostergeneeskunde en diens gevolg vol van allerlei magische invloeden. In de behandeling der zieken beslaat het wonder een veel groter plaats dan de rationele behandelingswijze. De gebroeders Cosmas en Damianus, als heiligen beschouwd, golden als heilkundigen en lagen aan de basis van de zo talrijke Cosmas- en Damianusgilden. In de IVde eeuw na Christus moeten deze gebroeders in Aegaea in Sicilië de heilkunst belangloos hebben beoefend. Er waren gelijk bij de heidense goden heiligen die voor een bepaald orgaan of ziekte als bijzonder vermogend werden beschouwd. Zo werd Sebastiaan aangeroepen tegen de pest, Livinus tegen verlamming, Dionysius van Parijs in latere eeuwen tegen de beruchte Morbus Gallicus (Syphilis). Als we nu een vergelijking doortrekken, zien wij een soort verband tussen de heidense priesters en de katolieke geestelijken. De tempelslaap; waarin de zieken door een natuurlijke macht de middelen tot genezing verkrijgen, kan men vergelijken met het brengen van zieken naar de kerk waar een of ander bijzondere heilige door het volksgeloof vereerd werd. Zo vinden wij op menige schilderij of reproductie de optocht van processies waarin lammen worden meege- dragen, blinden geleid, kreupelen en zogenaamde bezetenen mee opstappen. Vooral in tijden van epidemiën viert de kultus van de heiligen hoogtij. Naast de genezing door gebeden vinden wij ook de amulet. Aan allerlei heilige voorwerpen, aan relieken, aan grafstenen, zelfs aan grafsteenpoeder, was en wijkaarsen, olie van kerklampen, wijwater, enz. werd een buitengewoon wonderdadig geneeskrachtig vermogen toegekend.

(1) Eigen Schoon en de Brabander: Hygiënische maatregelen van het Magistraat van Brussel in de XIVe eeuw, XXX (1947), pp. 90-94; Dodonaeus en zijn invloed op de Volksgeneeskunde, XXX (1947) pp. 97-105; Een Handelaar in Wonderzalf uit de tweede helft der XVIIe eeuw te Brussel, XXX (1947), pp. 225-230; Middelnederlandsche Geneeskundige geschriften uit de XIVe eeuw. Meester Thomas Scellinck van Tienen, XXXI (1948), pp. 61-69.

Tegen de wonderen door de heiligen volgens het volksgeloof verricht, kon de rationele geneeskunde moeilijk doorbreken. « Wat vermogen de artsen met hun instrumenten? » vraagt de Frankische geschiedschrijver Gregorius van Tours (538-593). « Het is meer hun vak smart te verwekken dan haar te verzachten. Wanneer zij het oog opensperren en met hun spitse lancetten erin snijden, dan doen zij in elk geval de kwellingen des doods den lijder ondervinden, voordat zij hem het gezicht teruggeven. En als voorzichtigheidsmaatregelen niet precies worden in acht genomen, is het met het zien voorbij. Onze lieve heilige daarentegen heeft slechts één stalen instrument : zijn wil en slechts één zelf : zijn geneeskracht. »

Evenwel dient te worden aangestipt dat de monnikeneeskunst niet alleen magisch was, zij kende ook klassieke schrijvers uit de oudheid, die door hen werden afgeschreven en verspreid. Er waren onder de monniken tal van geleerde mannen. Vooral toen de Karolingers de heerschappij in het Westen verwierven, begon de beschaving sterk te bloeien. Vooral Ierse en Angelsaksische zendelingen brachten de beschaving naar onze gewesten over. In de Ierse kloosters werd de geneeskunde niet verwaarloosd, maar onderwezen en in praktijk gebracht. De klassieke medici werden er in de bibliotheken gevonden en door ijverige copisten afgeschreven. Het werk van deze ijverige zendelingen vond in Karel de Grote een volwaardige beschermheer. Door hem werden ten allenkante in zijn rijk scholen opgericht. Niet alleen geestelijken, maar ook leken werden tot studie aangemoedigd. In deze scholen werd de geneeskunde onderwezen, medische klassieken gelezen en de kruidkunde druk beoefend.

Met de IXe eeuw komt de geneeskunde voor in het leerprogramma van alle kloosterscholen onder het samenvattende woord « Physica » waaronder ook werd onderwezen, wiskunde, sterrekunde, enz. Er waren vele priester-artsen die zich op deze scholen in het bijzonder met geneeskunde inlieten, de bestudering van bepaalde klassieke auteurs, de kruidkunde en de praktische oefening in het opzoeken van kruiden en bereiden van geneesmiddelen en het verzorgen van zieken. Bij het klooster was een kruidtuin meestal gelegen in de buurt of palend aan het « domus medicorum » waar de geneeskundige planten als : salvia, absynth, venkel, papaver, menta, agrimony, enz. gekweekt werden. Voor praktische oefeningen was ruimschoots gelegenheid in de infirmaria, de ziekenzaal alsmede in de hospita waar vreemdelingen werden opgenomen en verpleegd. In sommige kloosters. o.a. het beroemde klooster van Sankt Gallen, waren grote hospitalen met afzonderlijke zalen voor zware zieken, woningen voor de geneeskundigen, badkamers en kamers voor de aderlating, waarin ook geneesmiddelen voorhanden waren, o.m. purgantia en allerhande kruiden. Er was dus een kruidkamer of apothecaria. Uit deze kloosterapoteek konden ook buitenwonenden geneesmiddelen ontvangen. De werkkring der priesterartsen bleef evenmin tot het klooster beperkt en strekte zich ook buiten de kloostermuren uit.

Een van de beste voorbeelden van voor de middeleeuwen tot een graad van perfectie gekomen hospitalen waren die van de Ridders van Sint-Jan van Jerusalem, de Hospitaalridders. Eerst in Jerusalem zelf, later op Rhodos (1311) en op Malta (1530). Met het oprichten van Priorijen en Kommanderijen van deze Orde overal

in Europa, ontstonden daar hospitalen onder hun toezicht, zo o.a. te Waregem en te Ieper. Het mag U wellicht verbazen voor die tijd, dat in die hospitalen iedere zieke beschikte over een persoonlijk bed, dat hij opgediend werd in zilveren vaatwerk; of het een arme of rijke gold, dezelfde regel bleef er van toepassing. Vergeten wij niet dat in de toen gangbare gewoonte in de andere hospitalen verschillende zieken in eenzelfde bed vertoefden, dat was zelfs lang het gebruik in het beroemde Salpêtrière hospitaal van Parijs.

De « Disciplina Farfensis » uit de tiende eeuw omschrijft duidelijk de verplichtingen van abt en kloostergemeenschap tegenover ziekenverpleging en armenzorg. In de « Disciplina Cassinensis » van Petrus Diaconus uit de twaalfde eeuw staat, dat de grote zorg besteed aan zieken hen niet mocht laten vergeten, dat ze steeds monniken bleven. De infirmarius met de ziekenzorg belast, moest erover waken dat er 's nachts altijd licht aanwezig was. Hij was ook gelast met de regeling van de ziekenkeuken, diende aan tafel zelf de porties uit te delen en ervoor te zorgen dat niemand iets te eten kreeg dat nadelig zou kunnen zijn voor zijn genezing (dietetiek in eerste vorm). De infirmarius moest er ook voor instaan dat iedere zieke 's morgens een tafeltje van drie voet lang en anderhalve voet breed ter beschikking kreeg, bedekt met een linnen doek waarop een pond brood en een « justitia » wijn. Bij al de maaltijden hadden de zieken, zelfs de kinderen een afzonderlijk tafeltje en een afzonderlijke stoel.

Sommige abdijen hadden twee soorten ziekenhuizen, het ene « nosocomium » of « nosodochium » voor de eigenlijke zieken, het andere « gerocomium » voor de bejaarden.⁽²⁾ Naast het ziekenhuis bevond zich steeds een tuin om de herstellenden gelegenheid tot wandelen te geven, ook diende een overdekte gaanderij om bij guur weer gezonde lucht te scheppen.

Wanneer een abdij om een of andere reden een grote toeloop kende, lieten de kloosterlingen verschillende hospitalen optrekken, steeds één voor mannen en één voor vrouwen. Op het einde van de twaalfde eeuw bestonden zulke hospitalen, o.a. te Gent in de Sint-Baafsabdij.

In het Rijksarchief te Gent, bewaart men een afschrift van een merkwaardig dokument, Reglement voor het Sint-Annahospitaal, daterend van de vijftiende eeuw. De tekst luidt als volgt.⁽³⁾

Dit naervolghende es een verclaringhe der ordonnanchen van den hospitale van Sente Annen Sente Baefs, ghemaect bij eerweerdeghen vadere in Gode, mijnen heere her Jacop van Bruesele prelaet van Sente Baefs ende her Daneele Alarts, prioor svoors cloosters. als gouverneur svoors. hospitaels ende meer andren notablen persoonen die hier over gheroupen waren, naer dbevindt van ouden brieven ende gheschriften daer af mensioen makende, te wetene: eerst binnen her Boudins abs van Sente Baefs tiden. int jaer duust IIIC ende VII die tvoors. hospitaal stichte,

(2) A. FENOIR, *Architecture Monastique*, Paris 1856. II, p. 389.

(3) R.A.G. St.-Baafs, nr. R2765. Datum 26 juli 1465.

De tekst verscheen ook in de studie van Lic. Griet MARECHAL, *Het Sint-Annahospitaal te Sint-Baafs te Gent*, in de *Annalen van de Belgische Vereniging voor hospitalgeschiedenis* IV, 1966, p. 16-20.

ghevende de plaetse daer up tspitaal ghemaect es. ende een thiende die gheheeten es de thiende te Wulphem, omme daer inne te antierne de werken van caritaten. Item, ten tweesten, binnen her Jans sabs tiden, int jaer duust IIIC ende LXI. Item, ten derden bine her Willems van Bossuuts sabs tiden, int jaer duust IIIIC XXVII. Item, ten vierden, binnen her Jacops van Bruesele voors. sabs tiden, alzoo hier onder ghescreven staet.

Eerst soo wie van wat condicien hij es, oudt of jonc, man of wijf, rijc of aerm, dat de provende begheeren sal te hebbene ende te ghebeuren, die sal voor notaris ende oorconden afgaen alle weerlijke vryheden van poorteryen ende andersins.

Idem dat de ghone die dbroot ende de provende ghebeuren sal, die sal met devocien ende neerendsten al zulc goedt als hem God verleent heeft ende hem toebehoort up dien dach, eyst letter oft vele, innebringhen ende overgheven int voors. hospitaal met vulmaecter meeninghen, dat al zulc goedt ende al dat die persoon meer sparen, garen ende ghecrighen mochte met Gode ende met eeren, dat dadt te zijnen overlidene bliven soude den voors. hospitaale, sondere dat dhojr van dien persoon daertoe te sprekenen ter causen van successien, eenighe cause oft actie soude moghen hebben. hem overleden zijnde.

Idem. so zullen alzulke persoonen haren eet doen dat zij up de hope van der provende te vercrighene, niet en hebben haerlieder goedt ghealineert. ghegheven ofte ghetransfereert bij eenigher manieren in achterdeele van den voors. godshuuse, noch ooc hebben dat doen doen bij eenighen vrienden, maghen, procureuren of andersins.

Idem. ede omme dat tvoors. hospitaal of de gouverneur van dien, gheene questen of ghesellen, hebben en willen naermaels, eghen dhoiren ende haeldinghers van dien die alzoo ontfanghen zijn sullen int voors. hospitaal naer haerlieder overliden, soo zullen dezelve hojr ende haeldinghers al eer zij in possessien ghestelt zullen worden, commen voor notaris ende oorconden ende daer afgaen teeuweliken daghen van den hoiryen van den goede van den voors. persoon, alzoo als boven ontfanghen zijnde.

Item, ende up dat de hoiren ende haeldringhers onderjarich waren ende in vooghdien, soo zullen de vooghde bij consente van den uppervooghden uuter name van der weese of weesen afgaen der hoyren teeuweliken daghen, so voors es.

Item. als yement int voors. hospitaal van den provengiers sterven sal, van der conditie alls boven, so sal men terstont hem overleden zijnde, zijn sloten beseghelen ende zijn catteylen inventorieren, ten heurbeure ende proffite van den voors. godshuuse ende hospitale, ende om de huutijnghe te doene van den voors. dooden lichame, soot behoort ende van hauts dat ghecostumeert es.

Idem. so es elc provengier te sijnen incommene sculdich te belovene ende sal beloven onderdanichede der meestrigghen ende den ghenen die daer tregement hebben zullen, in goeden redeliken zaken ende costumen die den voors. hospitale toebehooren. Item, ende soo wie dat naermaels brake ofte daer inne overhoorich waere, dien sal men bedwinghen metter provende te nemene alsoo den prior, meestrigghe ende den ghenen die tregement hebben, goet ende redelic in consciencien dincken sal.

Item, so sal elc provengier te zijnen incommene uut zijnen propren wille gheven pitanchie den provengiers, te wetene elken provengier VI gro., der meesstrigghen XII gr., den ontfanghere XII gr., ende den joncwive VI gr. achtervolghende dhaude costume.

Idem, so es elc provengier sculdich claerlic te kennen te ghevene den prioro zijnen staet van zijnen goede, in, wat manieren dat sij, sijnt catteylen, eist goudt, zelve oft andersins, alzo dicwile alst den prioro ghelieven sal te wetene ofte emmer twee waerften sjaers te wetene F^o3 te Kerstavonde ende te Sente Jansmesse ofte ten ghonen die de prelaet daertoe ordonneeren sal.

Idem, de voorn. provengiers en zullen niet moghen yement leenen noch wech gheven, het en waere bij consente ende oorlove van den prioro van Sente Baefs als gouverneur dan wesende voors. hospitaels. Ende bij alzo yement van den provengiers de contrarie dade, die soude verbeuren zijn provende X daghe lanc ende dade hijt meer dan eens, so sal hij dan telker reysen dat hijt doen sal, zijn provende verbeuren een maendt lanc oft emmer ter gheliefsten van den prelaet van Sente Baefs of zijnen prioro.

Idem, voort so es de ordenancie van den voorn. hospitale, waert dat sake dat eenich van den provengiers scholde deen jeghen den anderen ofte vliecke of hiet lieghen of andre ontamelike dinghen dade, dat die zijn provende verbueren soude XIII nacht lanc ende waer er yement die zulk dijnc costumerlic dade, so soude hij zijn provende verliesen, ter discrezien ende ordonnancie van den voors. prelaet of zijnen prioro.

Idem, waert dat sake dat deen provengier den andren hiete sot of sottinne of valsche, of dat hij hem diefte upteghe met neerendsten ende met meeninghen, die soude verbeuren zijn provende, drie weken lanc, sonderlinghe angaende den twee lesten punten, dats valssche ende diefte.

Ende waerer yement, die zulk dijnc costumerlic dade, so soude hij zijn provende verliesen ter discrezien ende ordonnantie van den voors. prelaet of zijnen prioro.

Idem, waert dat sake, dat yement van den provengiers quaet sprake in vermindert hede van der kercken van Sente Baefs, heuren prelaet, zijnen prioro ende convente, oft ooc van heurs selfs hospitaal ende godshuuse, den ghemeenen gheselscepe ende den ghonen diet te gouvereneure hebben, ofte dat yement zeide, dat hij zijn goet den voors. godshuuse outgheven soude sonder oorlof ende consent, ofte dat yement eenen andren begrepe die den voors. godshuuse eenighe rente cochte oft bate ende proffit toebrochte, dat elc die mesdadich vonden waere in eenich van den drie punten voors. dat die verbeuren soude zijn provende VI weken lanc ende warer yement, die zulk dijnc costumerlic dade, die soude verbeuren als boven.

Idem, so wie van den provengiers tsavons niet ter bedinghen en comt alst gheluu es, alzo menich waerf als zijt verletten, zullen zij verbeuren een broot, ofte het endade redelike onscult, dwelke broot sal de meesstrigge ontfaen ende deelen den aermen.

Idem, dat niement van den provengiers uuten godshuuse slapen sal eenen nacht

sonder oorlof van der meestrigghen, hebbende redelike nootzake ofte die sal verbeuren zijn provende VIII daghe lanc, ende waerer yement die zulk dijnc costumerlic dade, die soude, ut supra. Idem, dat niemant van den provengiers yewers uuter stede trecken en sal, omme te vernachtene drie daghe ofte tijts meer, het en ware bij specialen oorlove van den prior van Sente Baefs oft van den ghonen die daer af last hebben zullen, ofte die de contrarie dade, die zoude verbeuren zijn provende een maendt lanc tijts ende waer er yement die zulk dijnc costumerlic dade, die soude verbeuren ende verliesen zijn provende, ut supra.

Idem, de provengiers voors, zullen wesen ghehouden diendst ende bistanceicheyt te doene den religieusen van Sente Baefs, als zij ziec ligghen in de fermerie bij alsoo dat mens an hemlieden begheert, ende sonderlinghe de vrouwe persooene.

(Een onleesbare zinsnede is hier toegevoegd).

Idem, insghelike so zullen de provengiers deen den anderen bistanceicheyt doen in haerlieder godshuus, als zij ziec zijn metter hulpe van haerlieder joncwive ghestelt van den prior, om te bet ende meer in caritaten te levene.

Item, dat de meestrigghe of yement el dies zou verbidt in de stede van haer, overluidt de bedinghe sal doen ende elc point noemen overluidt, over wien dat men bidden sal, ghelijc men van hauden tijden gheploghen heeft.

Item, waert ter zake, dat yement vochte deen jeghen den andren, of ghevecht maecte, ofte ontamelike wandelinghe hadde, wijf met manne, oft man met wive, die soude de provende verbeuren teeuwelike daghen, ende diereghelike van andren quaden horribelen faiten, F^o5 ende sal al heurlieder goet bliven aan den hospitale, het en ware dat men hem eeneghe gracie daeraf doen wilde bij advise van den abt ende prior van Sente Baefs.

Idem, soo hebben de provengiers van den voors. hospitale beloofte over hemlieden ende over haer naercommers de feeste van Sente Annen alle jaere te doene houdene ende te vierne sdaechs naer Sent Jacops ende Sent Christoffeldach, te wetene. up den avondt, vesperen ende complien te singhene met twee priesters ende viere scoolieren, ende up den dach, mattenen, priemen, tartchen, sexten, noenen ende eene ghesonghen messe met dyaken ende subdyaken ende een sermoen, vesperen ende complien.

Idem, ten tiden dat deze ordonnancie ende verclaringhe aldus ghemaect was, bij mijnen heere den abdt ende prior voors. int jaer duust IIIIC ende LXV up Sente Christoffeldach, soo waeren den provengiers int voorn. godshuus wesende, haerlieder provende ghebetert als van eenen vate F^o5v^o Ghends biers de weke, houdende XLVIII stoopen om te deelne int ghemeene toot XII provengiers toebehoorende den voorn. godshuuse ende niet meer mids der meesterigghen ende joncwive, alzo langhe duerende als de voorn. prelaet ende prior leven zullen. Voort tsurplus stellende in de discretie van haerlieder naercommers. Ende de provengiers, in desen tijd dat deze zaken ghedaen waeren, beloofden zij den prelaet ende prior voors. over hemlieden drie Pater Noster ende drie Ave Maria te lesene elcx sdaechs boven al dat men daer gheploghen heeft de lesene ende te biddene.

Ende om dese voors. punten ende ordonnantien te meerderne of te minderne,

so behouden de voors. abt ende prior heuren tijd daeraf de vulle macht ende auctoriteit naer dat hemlieden dat nootzakelic ende proffijt dijncken sal, ende in teekene der waerhedn so hebben wij dese voors. ordonnantien doen tekenen bij onsen secretaris.

Bij VERNEDE in « Geschiedenis der Ziekenverpleging » s.l. s.d. lezen wij hoe een oude kroniekschrijver de behandeling van een patiënt in een abdijhospitaal beschrijft. « Zij dekten hem warm toe, leggen warme stenen op zijn buik, wreven zijn voeten met azijn en zout, koelden zijn hoofd af met rozenwater en dekten hem toe met een deken, als hij zweet. Hij kreeg rijstwater met amandelmelk, dan suiker van viooltjes om de spijsvertering te bevorderen en granaatappel om zijn mond te verfrissen. » En de kroniekschrijver gaat verder : « Verwissel vaak hun bed en kleren, geef hen medecijnen, geef ze pleisters, vlees en drinken, vuur en water en alle andere benodigdheden nacht en dag, zoals 't voorgeschreven is naar de raad van de geneesheren en de hoogst machthebbende. Wees niet boos, noch haastig, noch ongeduldig wanneer de ene zieke braakt, terwijl de andere buikloop heeft, wanneer een andere in de war is en nu eens huilt, dan weer zingt of schreeuwt of lacht, knort of bang of toornig is; want er zijn sommige ziekten, die de patiënten zo aanpakken en boos maken, omdat de stof die in hun hersens doordringt. hun geest verzwakt. Daarom moeten zij die met hen omgaan, geduld met hen hebben, waardoor zij een eeuwigdurende kroon zullen ontvangen. »

En bij Abelardes in de twaalfde eeuw in haar kloostervoorschriften lezen wij volgende aanbevelingen : « Laat de infirmaria voor de zieken zorgen ... wat voor de zieken ook nodig zij, voedsel, baden of wat ook, geef hen dit... Er moet altijd iemand de wacht hebben om hulp te bieden als hieraan behoefte is. In het gebouw moet alles voorhanden zijn, wat bij ziekte nodig kan zijn. Er moeten ook kruiden te verkrijgen zijn, dat kan des te gemakkelijker, wanneer de hoofdzuster ook enige medische kennis bezit. Zij moet ook zorgen voor hen, die adergelaten zijn, terwijl een der zusters ook handig moet zijn in venaesectie, opdat daarvoor geen man geroepen behoeft te worden. »

Met de evolutie van deze middeleeuwse hospitalen is heel wat gemoeid en in de loop van de eeuwen met de valorisatie van het beroep van chirurgyn en barbier komen wij telkens voor andere toestanden te staan in de evolutie van de geneeskunst en de volksgebruiken waarover wij het in volgende bijdragen zullen hebben.

A.G. H o m b l é, G.C.S.J.-G.O.S.S.
Accademia Tiberina en Teatina per le Scienze

DE LIST VAN DE HOLLE STOK EN DE MEINEED

Legende – Sage – Sprookje

Mijn studie *De Ikonografie van Sint-Nikolaas in Vlaanderen* speurt naar alle voorstellingen van Sint-Nikolaaslegenden in ons gebied. Maurits Broeckhove, sekretaris van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, en toegewijd helper voor opzoekingen, deelde me de tekst mede van een verhaal, dat in een Antwerps weekblad verschenen was.⁽¹⁾ Het begint als een sprookje en blijkt een legende te wezen. Hier leest u het.

DE GELOVIGE, DE HEIDEN EN ST.-NIKOLAAS.

Er was eens een man en die man had geld geleend van een heiden. Dit was geschied voor een beeltenis van Sint-Nikolaas.

— *Zodra ik maar enigszins kan, zei die persoon, zal ik u het geld met de passende rente teruggeven.*

Dat was gezegd en Sint-Nikolaas had alles gehoord. Een hele tijd verstreek. De heidense geldschietter wachtte tevergeefs op zijn gelovige klant. Tenslotte ging hij hem manen :

— *Mij groeit het geld ook niet op de rug. Het gaat u tegenwoordig goed. Betaal dus wat ge mij schuldig zijt!*

— *U schuldig? Ik heb nooit geld van u geleend!* loog de ander.

De zaak werd voor de rechter gebracht. De schuldenaar moest verschijnen. Wat had hij gedaan? Hij had de gehele som in een holle stok gestopt — de rente inbegrepen.

— *Houd gij die stok even vast, sprak hij tot de geldschietter. De rechter roept op mij.*

— *Nu bezweer ik u : hebt ge geld geleend of niet?*

— *Ja, ik heb 't geleend. Maar Sint-Nikolaas kan het weten : ik heb het met een behoorlijke rente aan die heiden teruggegeven!*

Dat was ook zo. Denk maar aan die holle stok! Ja, toen kon de rechter verder niets meer beginnen. Hij liet beiden gaan.

Vlak vóór zijn woning werd de leugenaar die inmiddels zijn stok weer had teruggevraagd, door een kar overreden. De wielen gingen ook over de stok. Al het geld rolde over de grond. Het bedrog was duidelijk. Aanstonds riep men de heiden.

— *Sint-Nikolaas geeft u uw geld terug!*

(1) Sint-Niklaaslegenden, Ons Land, weekblad, XXVI (1943), 4 dec. nr. 49.

Jan DE SCHUYTER, Sint Niklaas in de Legende en in de Volksgebruiken, 1944, « Boekuil » en « Karveel »-uitgave, p. 11-12.

J.P. BIK, pr., Feest- en vierdagen in kerk- en volksgebruik. Velsen. s.d., [1956], p. 51.

— *De Heilige moge het behouden. Hij roepe eerst deze dode tot het leven terug. Dan zal ik al het geld aannemen, maar ook iets veel meer dan geld: het doopsel!*

De dode keerde tot het leven terug en de heiden liet zich dopen. Zijn doopnaam was Nikolaas.

Elkeen die een bijdrage of studie aan Sint-Nikolaas van Bari wil wijden, is onvermijdelijk verplicht het standaardwerk van Karl Meisen «*Nikolauskult und Nikolausbrauch im Abendlande*» als basis en vertrekpunt te nemen.⁽²⁾ De auteur hecht veel belang aan de periode van de elfde en twaalfde eeuw in Noord-Frankrijk voor het ontstaan van legenden en gebruiken. Aldus situeert hij de legende «*Van een jood en een bedriegende kristen*» of «*de list van de holle stok en een meined*» in Noord-Frankrijk omstreeks de twaalfde eeuw.⁽³⁾ Mijn onderzoek naar legenden wees uit, dat dergelijk motief reeds bekend was in de periode van Julius Caesar en keizer Augustus.⁽⁴⁾ De leerlingen in mijn klas kregen de Griekse tekst als toemaat bij de oude auteurs. Een begaafde leerling tekende een voorstelling van dit gebeuren in het schooltijdschrift.⁽⁵⁾ De tekening bracht een steekkaart bij voor mijn studie, maar intussen had het motief mijn aandacht gespist. Het «*Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*» wees op een sprokje van een bakker en een smid.⁽⁶⁾

De «*Motif-Index of Folk-Literature*» van Stith Thompson voerde ons naar de Westkust van Voor-Indië.⁽⁷⁾

We verkennen eerst deze verhalen om er daarna enkele beschouwingen aan te wijden.

DE KRISTEN EN DE JOOD, AUREA LEGENDA.

Een legende die stamt uit de twaalfde eeuw, leverde rijke inspiratie voor het verhaal gepubliceerd in het weekblad in 1943, geciteerd in voetnoot 1.

Een kristen ontleende een som geld aan een jood en aangezien hij geen andere borg kon bieden, zwoer hij op het altaar van Sint-Nikolaas, dat hij de som zou teruggeven, zodra hij in de mogelijkheid was. De schuld bleef lang bestaan en op de duur eiste de jood zijn geld. De kristen verklaarde, dat hij het hem gegeven had. De jood daagde hem voor het gerecht en de schuldenaar was verplicht de eed af te leggen. De kristen nam een holle stok en vulde die met goudstukken. Hij nam

---

(2) Karl MEISEN, Met ondertitel: *Eine kultgeographisch-volkskundige Untersuchung*, Düsseldorf 1931, 558 blz., 217 illustr. en 2 kaarten.

(3) Idem, p. 281.

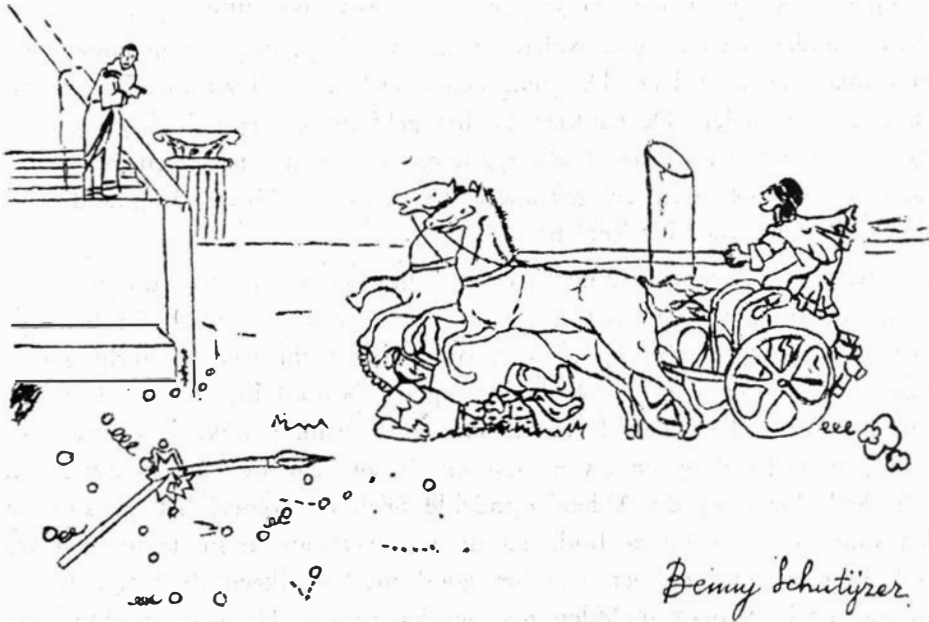
(4) Heinrich GÜNTHER, *Psychologie der Legende. Studien zu einer wissenschaftlichen Heiligen-Geschichte*. Freiburg, 1949. 66-67.

(5) Flits, K.A., nr 2, 1971. Zottegem.

(6) Berlin & Leipzig, 1934-35, Band VI, 114 - Meineid.

(7) Stith TOMPSON: *A classification of Narrative Elements in Folk-tales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Flabliaux, Jest-Books and Local Legends*. Bloomington, 1934, Motif J 1161.4, p. 82: Money in the stick.

de stok mede naar de rechtbank en gebarde, dat hij er moest op steunen. Toen hij op het punt stond de eed af te leggen, reikte hij de stok aan de jood om hem vast te houden en zwoer, dat hij hem de verschuldigde som had teruggegeven. Na het afleggen van de eed vroeg hij de stok weder. De jood die de list niet inzag, gaf de stok terug. Toen de bedrieger heenging, overviel hem een vermoeidheid en hij viel in slaap op straat, aan een kruispunt. Een wagen reed daar snel voorbij

en doodde hem en brak de stok waarin zich het goud bevond en het goud werd op straat verspreid. De jood vernam wat er gebeurd was, snelde naar de plaats en begreep de list. De omstaanders zegden, dat hij het goud moest nemen. De jood echter verklaarde :

— Dat wil ik niet, tenzij wanneer de kristen door de verdiensten van Sint-Nikolaas weer opstaat. Indien dat geschiedt, wil ik me laten dopen en zal ik geloven.

En de man die dood was, stond op en leefde weer. En de jood liet zich dopen en werd kristen.⁽⁸⁾

Een Franse vertaling van de Legenda Aurea die dateert uit de vijftiende eeuw, gewaagt niet van een kristen en stipt een vaste datum aan.

In het jaar Onzes Heren Jezus Kristus duizend zevenentachtig had een man een som geld van een jood geleend en hij zwoer op het altaar van Sint-Nikolaas, dat hij het geld zou teruggeven, zodra hij daar toe in staat was.⁽⁹⁾

De overige gegevens stemmen ruimschoots overeen met de tekst van R. Benz. Alleen het slot verschilt even :

(8) naar R. BENZ, *Legenda aurea*, Heidelberg, 1964, Von Sanct Nicolaus, p. 35. K. MEISEN, idem, p. 281.

(9) *Les plus belles fleurs de la légende dorée de Jacques DE VORAGINE. evesque de gennes.* Uitg. à la sirène, Parijs, 1920, 202-203. Facsimile naar een Franse vertaling uit de vijftiende eeuw, gedrukt te Lyon.

En toen de man die dood geweest was, levend opstond, toen werd de jood gedoopt in de naam van onze Redder Jezus Kristus.

DE MAN UIT MILETE EN ZIJN DEPOSITO⁽¹⁰⁾, GRIEKSE SAGE

Kuros, de plunderaar, bedreigde op zeker ogenblik de stad Milete. Een inwoner van de stad reisde naar Tauromenios in Sicilië om er zijn geld in bewaring te geven bij een bevriende bankier en voer dan terug naar huis.

Kuros onderwierp de stad Milete, maar men beleefde er geen ander leed dan hetgeen men vermoed had. De man begaf zich naar Tauromenios om er zijn deposito terug te halen. De bankier die het geld in bewaring had, gaf toe dat hij het geld gekregen had, maar hield staande, dat hij het had teruggegeven. Daar volgde een beroerde twist en gekrakeel. De man uit Milete daagde de onrechtvaardige beheerder voor het gerecht.

De bankier beraamde zulkdanige list : hij holde een stok uit als een fluit, smolt het goud en verborg het in de stok. Onder voorwendsel dat hij pijn aan de voeten leed, steunde hij op de stok tijdens de tocht naar de rechtbank. Toen hij daar op het punt stond de eed af te leggen, bevond hij zich in de buurt van de man uit Milete, die het geld geleend had en de bankier reikte hem even de stok. Dan hief hij de hand op en zwoer, dat hij de som aan de man in kwestie teruggegeven had. De man uit Milete wandelde heen en weder, liet de stok uit de handen vallen en schreeuwde luid, dat hij zijn vertrouwen in de mensen verloor. De stok brak en bij het zien van het goud merkte elkeen de listige uitvinding voor de meened. De man uit Milete had zijn bezit terug. De bankier echter beroofde zich uit schaamte, met een touw van het leven, ook omdat iedereen hem uitschold.⁽¹¹⁾

ARCHETIMOS EN KYDIAS, GRIEKSE SAGE.

« Men vertelt, dat Archetimos uit Erytreia, stad in Ionië, naar Tenedos kwam en daar bij de gastvrije Kydias verbleef.

Archetimos had als handelaar veel geld verdiend en gaf het Kydias in bewaring, in de mening, dat hij niets oneerlijks bij die man zou ondervinden. Hij had immers de indruk, dat hij zijn vriendschap verworven had. Maar winstbejag maakte Kydias een boosaardig man. Als zijn gast het geld teruggeiste, loochende hij ten stelligste het te hebben. Ze maakten herrie. Tot slot scheen het hun goed, dat een eed hen zou verbinden en zou beslissen. Op de derde dag dan, wanneer Kydias door een eed voor de goden zijn eerlijkheid zou getuigen, begaf hij zich naar huis en verzong volgend middel : hij holde een stok uit en stopte er de totale hoeveelheid goud in. Hij wond een doek om het handvat om de list te camoufleren.

(10) Deposito : in bewaring gegeven geld.

(11) Felix JACOBY. Die Fragmente der Griechischen Historiker. Erstes Teil. Genealogie und Mythographie. Neudruck, Leiden 1968; p. 203-204 : KONON (onder B : Hellenistische Handbücher und Sammlungen). De auteur Konon leefde op het einde van de vorige en in het begin van de huidige tijdrekening.

Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Georg WISSOWA & Wilhelm KROLL. Stuttgart, 1922, Elfde Band. 1331 : Konon. Mytograph. war zwischen 36 v. Chr. und 17 nach Chr. schriftstellerisch tätig.

Toen de vastgestelde dag aangebroken was, begaf hij zich traag op weg en steunde op een stok, alsof hij ziek was. Toen hij voor de tempel (of het beeld van de god) stond, die hij tot getuige wou nemen, reikte hij aan Archetimos de stok die het onrecht verborg, tot bij het einde van de eedaflegging. Hij hief de hand op en verklaarde, dat hij geld van Archetimos in bewaring gekregen had, maar dat hij het hem had teruggegeven. De bedrieglijke verklaring steunde op zijn list. Het getuigenis beroerde Archetimos fel en hij sloeg de stok heftig tegen de grond. De stok brak en al het goud viel er uit. Dusdanige goddelijke tussenkomst viel Archetimos te beurt. Men vertelt, dat Kydias op ellendige wijze stierf. Bij het beschouwen van dit gebeuren zal men er zich wel voor hoeden een eedplicht te misprijzen.⁽¹²⁾ »

EEN BAKKER EN EEN SMID. SPROOKJE.

Op een keer had een bakker aan een smid honderd daalder geleend. Toen hij zijn geld wou terug krijgen, loochende de smid de lening, zodat het geval voor de rechtbank kwam.

Intussen maakte de smid een stok die van binnen hol was en stopte er een biljet van honderd daalder in. Wanneer hij op het punt stond de eed af te leggen, vroeg hij aan de bakker om de stok vast te houden en zwoer dan, dat hij hem het geld teruggegeven had.

Als ze de trap afdaalden, viel de stok van de smid en zo kwam zijn bedrog aan het licht.⁽¹³⁾

Na deze verkenning in Europa langs een legende die voor de eerste maal omstreeks de twaalfde eeuw opduikt, langs twee Griekse sagen bij de aanvang van de kristelijke tijdrekening en een sprookje zonder bepaalde datering, begeven we ons naar Indië. Daar situeert het motief van de holle stok en de meined zich op het einde van de zeventiende en in het begin van de achttiende eeuw.

DE EEDKROKODIL, INDISCHE SAGEN.

In het gebied van Cochin⁽¹⁴⁾ bevond zich een krokodil in een stroom. De bewoners noemden haar de « eedkrokodil ». Wanneer ze in een rechtszaak de waarheid wilden achterhalen, namen ze hun toevlucht tot dit dier. De lieden kwamen samen aan de oever van de stroom en de man die de eed zou afleggen, nam plaats op de krokodil en sprak :

— Indien ik een valse eed afleg, zult u me in de stroom storten. Spreek ik de waarheid, dan moet u me op mijn plaats terugbrengen.

Zo geschiedde het menigmaal, dat degenen die een eerlijke eed aflegden, terug

---

(12) Joannis Stobacii Anthologium recensuerunt Curtius Wachsmuth et Otto Hense. Berolini, 1844, caput XXVIII, Meineid. p. 622-625.

August Wünsche, Zwei Dichtungen von Hans Sachs nach ihren Quellen. Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte, N.F. 11, p. 48-51.

(13) Zie voetnoot nummer 6.

(14) Cochin, havenstad aan de Westkust van Voor-Indië. De talrijke kristenen aldaar zijn afstammelingen van Portugezen en van Nederlanders. De stad bewaart op bouwwerken nog vele herinneringen aan de Nederlandse tijd.

op de oever geraakten, terwijl de krokodil de leugenaars in het midden van de stroom van zich schudde en deed verdrinken.

Het gebeurde een keer, dat een jonge man, de zoon van een rijkard, zich na het overlijden van zijn vader het hele bezit toeëigende en weigerde de erfenis te delen met zijn broeder. Deze deed beroep op de eedkrokodil. De jonge man die zich verplicht zag een eed af te leggen, nam een stok en stopte er de helft van de eigendom in, die hij zich had toegeëigend. Hij had het deel omgezet in kostbare stenen. In werkelijkheid was dat de eigendom van zijn broeder. Met de stok in de hand en uiterst rustig in zijn houding kwam hij aan de oever van de stroom en riep de krokodil. Hij stelde aan zijn broeder voor de eed aldus af te leggen :

— Ik ben u niets verschuldigd. Ik nam hetgeen me toekwam en ik reikte u hetgeen uw bezit is. Ik spreek de waarheid. Houd intussen deze stok vast, tot ik terugkeer.

Hij duwde zijn broeder de stok in de hand.

Na het uitspreken van de woorden trad hij op de kop van de krokodil die hem rondvoerde op de rivier zonder hem te storen en ze bracht hem ongedeed naar de plaats vanwaar hij vertrokken was.

De magistraten en de aanwezigen keken verontwaardigd naar de man met de stok in de hand. Deze dan was verbolgen door het onrecht dat de krokodil hem toeschreef. Buiten zich zelf van woede duwde hij de stok in de grond en brak hem door de stoot. De kostbare stenen in de stok vielen er uit en elkeen zag het bedrog en de list van de eerste broeder, de juiste houding van de krokodil en de onschuld van de aanklager.

De inhoud van de stok werd aan de aanklager gegeven en aldus bekwam hij de erfenis die zijn broeder zich toegeëigend had.⁽¹⁵⁾

Jacobus Canter Visscher, een Nederlandse predikant, vertoefde in het begin van de achttiende eeuw gedurende vijf jaar in Cochijn en daarna in Batavia. Hij verhaalt in een van zijn brieven :⁽¹⁶⁾

« De Mallabaren vertellen een aardig Historytje om deze proef te bevestigen. Als twee Broeders erfgenamen van hun Vader waren geworden, zo had de eene een brave somme geldts heimelyk gestolen en verborgen, de andere Broeder dien de helft toequam, klaagde over dit bedrog van den eersten, welke dat ontkennende,

---

(15) De sage is ontleend aan een boek van Niccolao MANUCCI, een Venetiaan, die van 1656 tot omstreeks 1717 in Indië verbleef en er zich voor geneesheer uitgaf.

Theodor ZACCHARIAE, Niccolao Manucci als Geschichtenerzähler. Zeitschrift d. Vereins f. Volkskunde, Berlin, XXXIII-XXXIV (1923-1924) p. 69-81. voor de sage p. 78-80.

Theodor Zacchariae omlijnt de rijke waarde van Manucci, die alle mogelijke gegevens over Indië neerpende, in het Portugees, in het Frans of in het Italiaans. Een Engelse vertaling van het handschrift verscheen pas in 1907-1908. Tevoren was het werk nooit uitgegeven. In nummer 17 van zijn bijdrage over Niccolao Manucci behandelt T. Zachariae gegevens i.v.m. de list van de holle stok en de meened.

(16) Mallabaarse Brieven, behelzende eene naukeurige beschrijving van de kust van Mallabar, door wylen JACOBUS CANTER VISSCHER.

Zijn broeder heeft deze brieven in 1743 te Leeuwarden uitgegeven. De aangehaalde brief is de vierentwintigste, bladzijde 314.

Theodor Zacchariae. voetnoot 15. p. 90.

gedwongen wiert een Eed van zuivering in de Rivier te doen; de onregtveerdige, menende de Goden te bedriegen, neemt zyn Somereel (d.i. zijn schonnescherm) en verbergt daar in 't gestolen goudt, den Eed zullende doen, geeft hy die Somereel aan den ander over, en zweert niet meer te hebben van de erfenisse dan zijn Broeder. (onderstellende dat het onwettig geroofd met de Somereel in een anders handen zynde, niet meer als het zyne konde gerckent worden) en daar op springt hy in 't water, en zwemt onbeschadigt over en weder, wordende derhalve vry verklaart. Maar ondertusschen gebeurde daar een wonderlyk toeval, want als deze meinedige geen quaad meer dughtende, de Somereel weder in handen nam, en aan de Rivier stond om zyne voeten af te wasschen, zo koom de Krokodil by den oever opspringen, en grypt hem bij de beenen, sleept hem in de Rivier, en verslindt hem dus. Alle de omstanders door zulk een voorval verbaast, nemende de Somereel welke hij had laten vallen, bezigtigende die wat nader, en vinden 't goudt 't welke hy daar in verborgen hadde, waar door ze gewaar wierden de loosheid van den zweerder, en de gerechtigheit van hunne Goden. Ik laate de waarheit of valsheit van dit geval in haare waarde: Een ding is egter zeker, dat deze proeven zeer onzeker zyn, en dat de bygevoegde Ceremoniën, het gevaar en bygeloof maken, dat de schuldige zig eer zal ontrekken, dan de gemelde gevaarlyke proef willen ondergaan ».

Het relaas van de Venetiaan Niccolao Manucci en van de Nederlander Jacobus Canter Visscher behandelt telkens de erfenis van twee broeders, het bedrog van de ene door het bergen van het onrechtmatig bezit (goud of kostbare stenen) in een stok (zonnenscherm) en de meined. Er valt nochtans een wezenlijk verschil aan te stippen voor de houding van de krokodil. In beide gevallen komt het bedrog aan het licht.

In een totaal andere aangelegenheid treffen we het motief van de « holle stok » als dusdanig aan, zonder dat een gedachte van bedrog er bij betrokken is.

PARABEL

Een koning liet zijn zoon een reis ondernemen. Dan zei de zoon :

— Vader, ik ben bang voor rovers en piraten die me zouden kunnen overvallen.

Hoe reageerde de vader? Hij nam een stok, holde hem uit en stopte er een amulet in. Dan sprak hij tot zijn zoon :

— Neem deze stok. Klem hem vast in je hand en je hoeft geen vrees te koesteren.⁽¹⁷⁾

Hier gaat het om een uitleg van de bijbeltekst, waar men onmogelijk van een nauwkeurige geschiedkundige situatie kan gewagen.

Op volgend blad vindt u de motieven in de verhalen.

---

(17) A. MARMORSTEIN, Legendemotive in de rabbinischen Literatur. Archiv für Religionswissenschaft. Leipzig, Siebzeñnter Band (1914), nummer 8 : Geld im Stecken, 135-137. Het betreft een parabel van Midrasj (Aggadah). Leviticus rabba 25. *Midrasj*, een Hebreeuwse term, betekent de uitleg van de bijbeltekst, in het hiezonder aangewend voor stichtelijke en zinnebeeldige levenslessen. Deze verzamelwerken kwamen tot stand sinds de zesde eeuw na Kristus, maar wortelen in de leerscholen en de talloze volksvoordrachten der synagoge tussen de zesde eeuw voor Kristus en de negende eeuw na Kristus, zodat er niet gauw van een nauwkeurige geschiedkundige omlijsting kan gewaagd worden.

Motieven in de verhalen

	1) <i>Legenda Aurea</i>	2) <i>Grieks verhaal</i> a/	b/
1) geografisch	—	Milete & Tauromenios	Erytrea/Tenedos
2) historisch	— 1087	veroveraar Kuros	nihil
3) personen :	kristen & jood/man & jood	man van Milete & bevriende bankier	(3) Archetimos & Kydias handelaar & gastvriend
4) geldaangelegenheid	ontlenen	deposito	deposito
5) belofte onder eed	ja	ja	ja
6) voor het gerecht	ja	ja	ja
7) bergen van geld in holle stok	ja	ja	ja
8) meineed	ja	ja	ja
9) breuk van de stok als bewijs van schuld	dood door wagen inslapen op straat	ja	ja
10) gevolg	dood van kristen, herleven door bede van jood doop van jood	zelfmoord van bankier	ellendige dood van schuldige, zededes!
3) <i>Sprookje</i>	4) <i>Cochin in Indië</i>	b/	5) <i>Parabel</i>
1 & 2) nihil	1) Cochin	1) & 2) nihil	1) & 2) nihil
3) personen :	2) nihil	3) broeders	3) koning & zoon
bakker & smid	3) twee broeders	4) erfenis	7) amulet in holle stok
4) lening	4) erfenis	5) & 6) ja	andere punten nihil
5/6/7 ja	5) ja 6) ja	7) zonnenscherm	
10) bedrog ontdekt	7) kostbare stenen	8) & 9) ja	
	8) ja	10) dood door eedkrokodil	
	9) ja		
	10) erfenis komt terecht		

WAARDE VAN DE EED EN DE MEINEED

« So schwer der Meineid auch bei vielen tiefstehenden Völkerschaften als sittliche Versündigung aufgefasst wird, so scheint er doch nach seiner rechtlichen Seite nicht eben als een schweres Vergehen angesehen zu werden », noteert dr. A.H. Post.

Vele primitieve volkeren beschouwen de meined als een zware zonde op zedelijk vlak. Toch schijnt de meined op rechterlijk terrein niet evenzeer als een zware fout opgevat te worden.⁽¹⁸⁾

De auteur bewijst aan de hand van verschillende opvattingen in de hele wereld, dat men zeker van geen algemene lijn kan gewagen.

Na deze algemene beschouwing zien we even de toestand bij de Grieken en bij de joden na.

Voor de aangehaalde teksten blijkt de Griekse van Konon de oudste, uit de periode van Julius Caesar en keizer Augustus.

Welke rol speelt de meined in het verhaal? De bankier deinst er geen zier voor terug een list aan te wenden om het geleende geld te behouden en een meined voor de rechters af te leggen. De gebroken stok van de sluwert brengt de misdaad aan het licht, maar intussen blijft de vraag, of men zo licht en luchtig een meined kon of durfde uitspreken.

Bij de Grieken voelde men in alle tijden een algemene schroom en angst voor de meineden wegens de tussenkomst van de goden. Bij het einde van de vijfde eeuw beleefde men een verandering, aangezien het individualisme van de sofisten de eerbied voor de eed ondermijnde. De sofisten waren wijsgeren, die geen ontzag voor de traditie kenden en door drogredenen en spitsvondigheden de gangbare godsdienstige, zedekundige en maatschappelijke opvattingen en voorstellingen ondermijnden.⁽¹⁹⁾

De teksten van Konon en van Joannes Stobaios verwekken de indruk, dat de toenmalige lieden het bestaan van een meined bij een vernuftige vondst aanvaardden, en dat ze door een tussenkomst buiten het gerecht, hier de breuk van de holle stok, het recht willen zien zegevieren.

JOODS PROBLEEM : LEEDVERMAAK EN EEDANGST

Voor de verhalen i.v.m. de holle stok treft het, dat in menig verhaal andere personen optreden. Bij Konon ontmoeten we een rijkwaard uit Milete en een bankier uit Sicilië.

Voor de vertaling van de Legenda Aurea ontdekken we telkens een jood, maar slechts eenmaal een kristen.

---

(18) Dr A.H. POST, Bausteine für eine allgemeine Rechtswissenschaft, auf vergleichend - ethnologischer Basis. Oldenburg, 1880, p. 310-311 & 96 : Meineid.

(19) Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, o.c., Meineid (griechisch) p. 350. Während das Recht zu allen Zeiten mit der allgemeinen Scheu vor dem Meineid und dem Eingreifen der Götter rechnete und deshalb eine strafrechtliche Regelung der Materie nicht vernahm, änderte sich im Ausgange des 5. Jahrhts v. Chr. die Stellung der Menschen zum Meineid völlig.

« *Ein Christenmann* entlehnte von einem Juden eine Summe Geldes », volgens Benz.⁽²⁰⁾ « En l'an de Nostre Seigneur Jesucrist mille octante et sept, *ung homme* avoit prins d'un Juif une somme de pecune », volgens een Franse vertaling uit de 15de eeuw.⁽²¹⁾ In het Passionael (1357) lezen we: « *Een man* ontleende gelt van enen iode ende swoer hem op sancter claes altaer ... »⁽²²⁾

Waarom wordt de bedrogen rijkard uit Milete een bedrogen jood in de teksten van de middeleeuwen?

Volgens de taal- en letterkundige C.G.N. de Vooy valt de klemtoon op de joden in de exempelen. In de Nederlanden bestond een ongunstige stemming ten opzichte van deze lieden. Daar ontstond leedvermaak, als de joden bedrogen werden. Ook de Sint-Nikolaaslegende weerspiegelt een sluw bedrog, waar een jood het slachtoffer van werd. Volgens de Vooy dient men de jodenvervolgingen toe te schrijven aan een samenloop van geloofshaat en van sociale oorzaken.⁽²³⁾

Naast het leedvermaak met de bedrogen jood rijst het vraagstuk voor de eedangst van dit volk.

« Das Schwören war erlaubt, jedoch frühzeitig entstand eine Opposition dagegen ». De eed was toegelaten, maar er ontstond vroegtijdig verzet, noteert A. Marmorstein.⁽²⁴⁾ Hij staft zijn stelling met verscheidene aanhalingen.

De oudste wetgeving in Israël zag in de eed een onmiddellijk beroep op God, in de meined een belediging van God die alleen door Hem kon gewroken worden. Pas in latere tijd werd straf op de meined gesteld.

Leenden de joden zich slechts uitzonderlijk tot het afleggen van een eed? Waren er geheimzinnige ceremonieën voorzien in geval van meined? J. Scheftelowitz uit Keulen behandelde dit onderwerp met het doel het bestaan ervan te loochenen. Hij verklaart letterlijk :

« De kwezelachtige jood (der bigotte Jude) legt helemaal geen eed af, zelfs wanneer hij daardoor een geding zal verliezen. »

« Ik weet, dat de joden een — wellicht bijgelovige — angst koesteren voor het afleggen van een eed, en dat de rabbijnen zelfs een ware eed verafschuwen. »

De auteur geeft eerlijk toe, dat er in alle tijden joden geweest zijn die een meined afleggen, maar daar bestaat volgens hem geen rechterlijk gebruik, dat de meined begunstigt.⁽²⁵⁾

(20) R. BENZ, zie voetnoot 8.

(21) La légende dorée zie voetnoot 9.

(22) De Nederlandse vertaling van de *Legenda Aurea*, het werk van de Vlaming, VRANKE CALLAERT, uit de buurt van Gent, dateert van 1357.

Dr. J.J.A. ZUIDWEG, *De duizend en een nacht der heiligenlegenden. De legende Aurea van Jacobus de Voragine*. Amsterdam, 1946, 18.

(23) C.G.N. de VOOYS, *Middelnederlandsche legenden en exempelen. Bijdrage tot de kennis van de prozaliteratuur en het volksgeloof in de middeleeuwen*. 's Gravenhage, 1900, 218-219, 368. p. 198-229: De Joden in de exempelen.

(24) A. MARMORSTEIN. Voetnoot 17, p. 135

(25) *Mystische Meinedszeremonien bei den Juden*. In *Archiv für Religionswissenschaft*. Sieb-zehnter Band (1914) 673-675. De auteur verzet zich tegen een « Meinedszeremonie » die zou voorkomen bij « oberschlesischen und posenschen Juden » en beschreven werd in de vorige jaargang van hetzelfde tijdschrift door H. STOCKS. p. 154.

Het vraagstuk van de meened dat licht verschilt van land tot land en van stand tot stand, eist een uitvoerige studie op zichzelf. Het loont nochtans de moeite er de aandacht op te vestigen, omdat in de meeste varianten van dit volksverhaal de meened een vast onderdeel vormt.

SYMBOLIEK VAN BEVRUCHTING EN GEBOORTE IN STOK- EN GELDMOTIEF

Dr. A.D. de Groot streeft er naar in zijn boek « Sint Nicolaas patroon van liefde » de symboliek van bevruchting en geboorte in de legenden aan te wijzen.⁽²⁶⁾ Bevruchting en geboorte ... vormen misschien de quintessens van zijn oorspronkelijke betekenis. Het kan ons dus niet verbazen, als wij in de legenden bijbetekenissen van bevruchtungs- en geboorte-symboliek vinden. Verbazingwekkend is hoogstens de overdaad: de verzamelde Sint-Nikolaaslegenden lijken wel een leerboek van *sexuele droomsymboliek*.⁽²⁷⁾

De dieptepsychologie kan verklaringen en richtlijnen verstrekken voor handelingen waarvoor we niet terstond een uitleg en een uitweg vinden. Elke wetenschap bestrijkt een terrein en daarenboven grensgebieden. De psychologie en dieptepsychologie leveren een hulpmiddel en een toevlucht voor bepaalde gevallen voor de volkskundige. Het betekent toch een gevaar elk aspekt van een figuur of van een gebeurtenis langs de dieptepsychologie te benaderen en te verklaren. Ook « De jood en de onbetrouwbare kristen » levert volgens Dr. A.D. de Groot gegevens voor bevruchtungs- en geboortesymboliek.

Rijden en (doden door) overrijden is een veel voorkomend symbool voor het geslachtsverkeer. De voorafgaande *verstijving* door *slaapzucht* midden op *straat* d.i. in het *verkeer* is minstens even duidelijk volgens de auteur. De *stok* met de *geldstukken* die *er uit springen*, is zonder meer overtuigend. De weeropwekking volgt vrijwel onmiddellijk, zodat we allereerst aan het wonder van de phallus moeten denken. ... Geld (goud) representeert vaak zaad en vruchtbaarheid; en geld-lenen verschaft op het moment zelf vreugde, maar betekent tevens: het *op zich nemen van verplichtingen*, die plotseling aktueel worden als de termijn-van-terugbetaling verstreken is — alles analoog aan bevruchting — zwangerschapstermijn — geboorte.

De elementen van deze legende zijn weinig gebonden aan St.-Nikolaas. De stok met de geldstukken, de holle stok, vinden we haast in heel Europa, maar niet gebonden aan een sint. Het in slaap vallen als een vorm van vermaning hoort ook in andere legenden thuis, b.v. in een legende van Onze-Lieve-Vrouw en een bischop te Nazareth.⁽²⁸⁾

De voorstelling van de legende « de jood en de onbetrouwbare kristen » heeft in verhouding met voorstellingen van andere Sint-Nikolaaslegenden eerder geringe bijval geoogst. We treffen het onderwerp aan, in glasramen van de katedraal te

(26) Amsterdam, 1949, 228 blz.

(27) Tekst, blz. 102-103, bij het begin van het hoofdstuk: Symboliek van bevruchting en geboorte in de legenden, p. 102-111.

(28) RENAAT VAN DER LINDEN, Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen. Bijdragen tot de studie van de legenden, ikonografie en volksgebruiken. Ledeberg, 1958, 235.

Chartres, in Auxerre, in de kerk Saint-Pierre te Dreux, in de kerk van Saint-Merre te Parijs, in de kapel Castellani in de « Santa Croce » te Florentië door Agnolo Gaddi (1333-1390), in de Basilica San Nicola in Bari,⁽²⁹⁾ in de kruisgang te Tarragona in Spanje.⁽³⁰⁾

Vanzelfsprekend heeft de legende van de jood en de onbetrouwbare kristen aanleiding gegeven tot het patronaatschap van Sint-Nikolaas voor bankiers en pandbeleners.

Wij hebben een holle stok vol geld, goud of kostbare stenen ontdekt, in Europa, in Griekenland en Sicilië, in Frankrijk en Duitsland, verder op de Westkust van Indië. Daar bestaat mogelijkheid de tocht verder te zetten en ons naar de Mohammedanen te begeven, naar het gebied van de joden, naar de streek van Brandenburg, of naar het epos van Miguel de Cervantes : Don Quichotte, of naar de parabels in Byzantium.

« ... Auch unter den Mohammedanen bekannt (Weil, Biblische Legenden der Mohammedanen, p. 213) und ebenso in Talmund,⁽³¹⁾ (Israels Gegenwart und Zukunft I, Berlijn, 1845, p. 27), eine ganz gleiche Sage in der Mark Brandenburg heimlich (Magasin für die Literatur des Auslandes, 1843, nr. 77) ... »⁽³²⁾

« Cervantes hat in seinem Don Quichotte (Zweites Buch, Kapitel 45) die geschichte vom Betrügerischen Christen und dem guten Juden abgewandelt, die ursprünglich, ehe sie zur Verherrlichung des heiligen Nikolaus diente, eine byzantinische Parabel in der ' Kette der Wahrheit ' war ». ⁽³³⁾

We hebben intussen voldoende ervaren, hoe gevaarlijk het is, wanneer een auteur alle gegevens naar een punt wil herleiden, Karl Meisen in de tijd, door legenden of gebruiken in de elfde, twaalfde eeuw in Noord-Frankrijk te situeren, A.D. de Groote in de parapsychologie, door alle elementen van haast elke legende te ontleden langs de symboliek van geboorte en van vruchtbaarheid.

« Met tematiek heb je nooit gedaan », seinde de vriend en kollega Hervé Stalpaert die waardevolle inlichtingen voor deze bijdrage verstrekke. De illustratie in een schooltijdschrift vormde de aanleiding en het vertrekpunt. De tocht langs legende, sagen en sprookje bewijst, dat er veel gemeenschappelijk bezit is in onze wereld.

Renaat VAN DER LINDEN

(29) K. MEISEN, o.c., 282-283.

L. REAU. Iconographie de l'art chrétien. Parijs, 1955-1959, p. 986.

(30) SIGRID METKENS, Sankt Nikolaus in Kunst und Volksbrauch. Duisburg, 1966. 81 : Diese Legende wird gerade in Spanien in 12. Jahrhundert dargestellt, in dem Kapitälzyklus des Kreuzgangs zu Tarragona.

(31) *Talmoed* (Hebreeuws, leer, onderwijzing) is de naam voor beide omvangrijke werken, die een neerslag vormen van het joodse denken en de joodse leer; de Jeruzalemse is de kleinste, de Babylonische heeft in het joodse leven verreweg de overhand gekregen.

(32) John Dunlop's Geschichte der Prosadichtungen, oder Geschichte der Romane, Novellen, Märchen. u.s.w. Berlijn, 1851, p. 455-456. (vertaling Felix Liebrecht).

(33) SIGRID METKENS. Sankt Nikolaus in Kunst und Volksbrauch. Duisburg, 1966, 38.

Levend volksleven

Supportersliederen van voetbalklub Osta te Meerbeke

Vaak hoort men, dat oude zeden en gebruiken verloren gaan en dat het toch jammer is. Ik moet daar altijd om lachen. Een gebruik dat geen zin meer heeft, of zonder noodzaak is, kan best verdwijnen. Het kunstmatig in stand houden is totaal verkeerd, maakt er een soort maskerade van, dikwijls met z.g. toeristische bedoelingen, vooral met de kommerciële kant er van. Dat heeft volkskundig niet de geringste betekenis. Ik noem zulke zaken — met pejoratieve bedoeling — *folklorisme*.⁽¹⁾ Gebruiken die hun tijd gehad hebben, kunnen maar best verdwijnen. Andere nieuwe gebruiken komen in de plaats en bieden interessante gegevens voor de volkskundigen. Men moet met de ogen en de oren open lopen onder de mensen, en hun gedragingen gadeslaan en noteren.

Zo is er b.v. heel wat volksleven rond de sport. Ik kan hiervan volgend voorbeeld geven.

Te Meerbeke bij Ninove speelt een voetbalploeg in de Koninklijke Katholieke Sportfederatie van België, Oost-Vlaanderen. Zij werd in 1970 kampioen in de 1e afdeling. In 1970-1971 is de ploeg overgegaan naar de Kon. Belgische Voetbalbond en speelt in Vierde provinciale Oost-Vlaanderen. De naam van de ploeg « OSTA » betekent *Haast U*, hetgeen in het dialect daar klinkt: 'ost a.

(1) Zie voor de Dn term *Folklorismus* met dezelfde betekenis *Zeitschrift für Volkskunde* (Koblenz: Verlag Suttgart) 65 Jg. (1969) p. 1-55 (met literatuur) [Nota Dr. R. Haesenjn]

De Heer Alfons Sanen, procuratiehouder van een bank te Brussel, is voorzitter. Maandelijks geeft de ploeg een gedrukt programmaboekje uit. Elke sportklub die zichzelf, zijn supporters en spelers respecteert, heeft een strijdlid. Op de laatste bladzijde van het programmaboekje verscheen in het voorbije seizoen telkens een liedje, gemaakt op de voois van een bekende schlager. Negen liederen kwamen tot op heden tot stand.⁽²⁾

Ter gelegenheid van het kampioenenbal 1970 gaf de klub een gestencild boekje uit met de negen liederen. De kapt vermeldt :

*Voor verzekerd sukses op al uw feesten
de Ostasingers met de plaatselijke vedetten uit verschillende landen.*

Dan volgen de namen van de Ostasingers, aangepast aan de namen van het land, waarvan ze stammen. Dat geldt als een typisch element in het volksleven : zich spiegelen aan gekende namen van groepen die men ziet op de televisie, leest in de krant, of hoort op de grammofoonplaten. Hier volgen de namen :

PAUOLO SANNO — Brazilië — komposities :

Paul Sannen, regent, zoon van de voorzitter, schreef op één na de teksten van de liederen.

ANTONIO ANTONIO - Mexico - 1e bas : Antoine Antoons, fabrikant van zetels.

PIEDRO GERSOEIO - Spanje - 2e bas : Pierre Gersoulle, bouwarbeider.

VICTORIO SJAMPETTRO - Italië - orkestratie : Victor van Noten, veldwachter van Meerbeke.

ANDREAS GOEMARIAS - Portugal - presentatie : André Goemare, onderpastoor, tevens proost van de klub.

JEROME LEJEUNE - Frankrijk - 1e tenor : Jerome Dejonghe, arbeider.

DON FREDO JONGO - Peru - 2e tenor : Alfred, zoon van vorige, arbeider.

SJAN EL FLOER - Arabië - sopraan : Jan Capio, arbeider, met bijnaam De Floere.

Hierna leest u de tekst van enkele liederen :

I. OSTA STRIJDLIED

Tekst : Ostasingers

Melodie : Kempenland ..
(zie nota)

I

Ruim de baan, wij moeten vooraan

In de voetbalrangen!

Ons talent, overal bekend

Blijft niet langer hangen!

Want wij trekken blijgezind

Over Vlaandrens wegen.

En wij zorgen nu gezwind

Voor de goalenregen.

(2) De brochure met de negen liederen berust in de bibliotheek van de Kon. Bond der Oostvl. Volkskundigen. Kraanlei. Gent.

Kameraden met een lach,
Blijf den Osta trouw.
Hoger op waait nu de vlag,
De vlag met geel en blauw.

II

Ruim de baan, wij moeten vooraan
In de voetbalrangen!
Vecht vooruit, naar de rijke buit,
Waar wij naar verlangen!
Wij trotseren wind en ijs,
Want wij moeten winnen.
d'Overwinning is de prijs
En de punten binnen.
Pletroltrekkers zet u schrap
Naast de B en C.
Weert u flink en doet het rap.
Allen op d'hoogste tree.

III

Ruim de baan, wij moeten vooraan
In de voetbalrangen!
Vrank en fier dragen w'ons banier
Onder ons gezangen.
Recht vooruit, nu komt de strijd.
Laat ons samen streven.
Overwinning, zaligheid,
Willen wij beleven.
Hand in hand gaan wij aan 't werk,
Zijn we reuzesterk.
Voor 't plezier en voor de roem
Samen kampioen.

Dit strijdlied is typisch, niet alleen zoals het de romantische strijdvaardigheid op het terrein en in de tribunes of in een feestzaal brengt, maar tevens zoals het de gevoelige snaar van het heimatlied Kempenland betokkelt. De slogans « ruimt de baan », « vrank en fier », « recht vooruit », « weert u flink » wakkeren de strijd-lust aan en bieden kans om in krachtige termen het oververzadigde entoesiasme af te reageren.

II. VOORSTELLING VAN DE OSTAPLOEG

Tekst : Ostasingers

Melodie : Lach er mee.
(zie nota)

In de goal staat Evarist
Die nooit of zelden mist.
Vliegt de bal eens in zijn kist
— dat zijn van die dingen
die af en toe wel eens gebeuren.
André en Alloys
Zetten ieder in 't valies.
Heli passeert precies,
Zet Tienne heel teder
Zijn hoofd onder 't leder
Refrein : Lach er mee, ja lach er mee ...

Al is Albert gehuwd
Zijn strijdlust niet geluwd.
Heeft Paul te veel geduwd
— dat zijn van die dingen
die af en toe wel eens gebeuren.
Schiet Julien op de staak
Fernand herneemt, 't is raak.
Dribbelt Man al iets te vaak
Vlamt De Winne
de bal met de keeper mee binnen.
Refrein : Lach er mee, ja lach er mee ...

Elke speler op het veld hoort te pas en te onpas zijn naam schreeuwen, individueel. Het past nochtans ook, dat men de hele rij aan de beurt laat komen. Persoonlijke elementen horen daarbij, b.v. « Al is Albert gehuwd, zijn strijdlust niet geluwd », en de wildzang op het plein verneemt het raak : « Heeft Paul te veel geduwd ». De sportieve geest onder spelers en supporters weerspiegelt zich leuk in de tekst, ook in de liederen : « Zo gaat het in den Osta », met de vorming van een *osklank* bij het einde van elke regel

ZO GAAT HET IN DEN OSTA

Tekst : Ostasingers

Melodie : Zo gaat het in Spanje
(zie nota)

In 't midden van het dorpos
Ligt het plein van de Ostaos
Daar gaan we iedere matchos
Supporteren voor onze vedettos

Ze maken vele goalos
't Zijn er meer dan 110 - os

Dat is nu weer een rekordos
Van onze kampioenos

En als de match is gedanos
Gaan supporters naar de cantinos
Daar wordt er veel gezopos
Tot al de bakken zijn legos

En als ze dan gaan naar huizos
Met een ferm stuk in hun kragos
Dan roept het vrouwtje verbolgos
Ze hebben zeker gewonnos

We zijn nu vol vertrouwos
Voor het volgende seizoenos
We vieren ons kampioenos
En zingen samen in koros

R e f r e i n :
Zo gaat het in Osta meestallos
Signoritas - Caballeros (bis)

WIJ ZIJN VAN DEN OSTA

Tekst : Ostasingers

Melodie : Sjalala
(zie nota)

Sjalala ... Sjiebedebiebie
Sjalala ... Sjiebedebiebie
Wij zijn van den Osta
En we hebben ons supporters mee!
Sjalala ... Sjiebedebiebie (bis)
Wij zullen ons beste doen
Want wij zijn nu kampioen.

't Mag in de winter gaan vriezen
of regenen dat het giet,
Ge'n hoort ons nooit niet kniezen,
Wij voelen dat zelfs niet!
Wij discuteren, pronostikeren
en zeggen af en toe santé!
Wij supporteren allemaal
van jong tot ouwe pee!

En nu zijn wij hier aan 't feesten
Dat is ne keer vandoen!
Wij feesten om ter meeste,
als 't moet tot morgen noen!
Maar 's zondags na 't dineren
dan zijn wij steeds paraat!

Om te roepen, te supporteren.
Ge zult ons wel zien staan!

Het resultaat van strijdvaardigheid en voetbalkunst en -kunde laat niet op zich wachten. De ploeg wordt kampioen en zulk een gebeurtenis mag niet ongemerkt voorbijgaan.

III. OSTA IS KAMPIOEN

Melodie : Hoog op de gele wagen
(zie nota)

Weer gaan de bollen rollen,
Mijn trouwe kameraad!
Zij roepen u ten strijde!
Sta jij naast d'anderen paraat?

R e f r e i n

't Wordt nu een kamp om de standing
Heft fier uw wapprend pennoen.
Wij gaan zij aan zij in de branding.
Osta is kampioen.
Wij gaan zij aan zij in de branding.
Osta is kampioen.

Zoveel er matches komen,
Houden w'ons woord gestand!
Alle Osta-ers samen,
Hebben hetzelfde woord verpand!

Wij willen 't saam beleven,
Dat wij ons zegevaan
Weer aan de mast zien waaien,
Eén waarin d'Osta letters staan.

Weer gaan de ballen rollen ...

De kameraadschapsgeest weerspiegelt er zich sterk : « mijn trouwe kameraad », « jij naast d'anderen paraat », « zij aan zij », « ons woord gestand », « saam beleven ».

Een lied over het kampioenschap als dusdanig volstaat niet. Tot nog toe vernamen we alleen de geestdrift van spelers en supporters. Thans treedt het koor van de vrouwen vooraan : Wie roept en zingt in koor ... Dat zijn de vrouwen ... Eigenaardig staat bij de aanhef een reeks vraagtekens, telkens driemaal, om de uitroep des te scherper te beklemtonen.

IV. FELICITATIES

Tekst : Ostasingers

Melodie : Congratulations
(zie nota)

Wie won de kompetitie zonder te verliezen?
Wie scoorde 120 goalen zonder kniezen?
Wie zijn de besten voor de volgende seizoenen?
De kampioenen! — 't Is den Osta!

Wie blijft iedre zondag heel wat pintjes drinken?
Wie diskuteert uit alle macht en zit te klinken?
Wie schiet er voor en na de match in vuur en vlam?
Dat zijn de mannen — van den Osta!

Wie zijn de hevigste supporters van ons elftal?
Wie zijn de grootste specialisten van de voetbal?
Wie roept en zingt in koor : allee de geel en blauwen?
Dat zijn de vrouwen — van den Osta!

Refr. : Felicitaties voor de prestaties
Osta is kampioen voor d'allereerste keer!
Felicitaties voor de prestaties
Osta wordt kampioen nog menig, menig keer!

Dit beknopt relaas voor de inhoud van de Ostaliederen geeft een duidelijk idee van een brok levend volksleven in de sportwereld. Niet alleen het sportentoesiasme draagt ertoe bij om supporters en sympatisanten een hart onder de riem te steken, maar ook bekende liederen en schlagers zijn vertrouwde melodieën die het volk steeds aangrijpen.

Het repertoire van de Ostaliederen is rijk gevuld. Varianten op kollegialiteit, strijdvaardigheid en overwinning vindt men in de bundel terug. Van volkskundig standpunt uit is het een heerlijk voorbeeld van het sociale en psychologische aspekt van het huidig volksleven. Het loont de moeite dergelijke aspekten te boeken in de annalen van het levend volksleven.

De sportjournalist R. Ronse noteerde in een krant vorig jaar : « *De klubs uit lagere afdeling ... Hoe blijven ze in leven?* »⁽³⁾ Hij behandelt zomerfeesten en tombola's, nachtbals en motocross, steunkaarten, bierfestival, galabals, enz. Het betekent voor vele klubs een last zich op een behoorlijk peil te verheffen. De journalist vergeet het lied, dat bij tegenslag en zege, de supporters troost en laat jubelen. Dat is een belangrijk punt in het leven, ook in de sport.

NOTA : Wat de bovenvermelde melodien betreft, kunnen wij het volgende mededelen :

Kempenland. Is het gekende lied op tekst van Jozef Simons met muziek van Armand Preud'homme. Voor de muziek verwijzen wij naar verschillende liederenbundeltjes van het A.N.Z. en naar het liedboekje vermeld bij melodie *Hoog op de gele wagen*,

(3) *Gazet van Antwerpen*, 18/8/1970.

hieronder. De klavierpartij vindt men in de *Grote A. Preud'homme Garve, deel III*. Op fonoplaat is het ondermeer te beluisteren op : E.F. 4164 *Ik ken een lied* en op Columbia E.E.R. 166 *Cantate Domino*.

Lach er mee. Een schlager van enkele jaren terug. Tekstschrijver, componist en uitgever zijn ons onbekend. Het refrein van ons liedje is gelijk aan dat van het oorspronkelijke.

Zo gaat het in Spanje. Een schlager van een kleine 20 jaar geleden, gezongen door Tony Geys. Het was ook gemaakt als ons liedje met os-klanken achteraan. Het refrein was zo : Zo gaat het in Spanjos, meestalos, señoritas. caballeros (bis).

Sjalala. Ook een schlager van enkele jaren terug, minder bekend evenwel. Wij kunnen er niet meer over mededelen.

Hoog op de gele wagen. Dit is een bekend liedje bij alle jeugdverenigingen. Het werd uit het Duits vertaald. De muziek vindt men o.a. in : *De Schalmei, een liederenbundel voor scouts en gidsen*. Brussel, Uitgeverij St.-Joris, z.d. (± 1964), 16° in obl. 287 blz.

Congratulations. Is een gekende schlager van de Engelse zanger Cliff Richard, hij won er vóór twee jaar (als wij ons niet vergissen) de tweede prijs mee in het Eurosongfestival.

Luc EBRARD

Personalia

HULDE VAN DEERLIJK AAN ONS MEDELID LEON DEFRAEYE EN TENTOONSTELLING

Op 27 maart 1971 beleefde Deerlijk een rechtzinnige en waarachtige bundeling van alle lagen van de bevolking, van alle politieke partijen in de gemeenteraad en van talrijke verenigingen om hulde te betuigen aan de Ere-Schepen LEON DEFRAEYE, als dank voor zijn onbaatzuchtige inzet gedurende bijna een halve eeuw. De hulde en dank betekent voor de inwoners van Deerlijk geen afscheid. Ook onze Bond en de Beheerkommissie van het Museum voor Volkskunde hebben zich gullhartig bij deze hulde en de uitstekende rede van de letterkundige André Demedts aangesloten.

Ter gelegenheid van deze hulde had te Deerlijk een tentoonstelling plaats « Leven en Werk Leon Defraeye ». De Heer J. Bertelee, medewerker van de Koninklijke Kommissie van Volkskunde te Kortrijk, trad er als inleider op. Het kultuurverbond zorgde voor de samenstelling van de expositie, in opdracht van het gemeentebestuur en van het centraal feestkomitee. De tentoonstelling omvatte volgende punten : Zijn gemeente - vinken - St.-Elooi - Zoutenaai - Renier - Declercq - Verriest - Bottelare - kapellekensomwegang - 11 november - retabel St.-Colomba. Elk hoofdstuk in de catalogo vertrekt telkens met het bezittelijk **voornaamwoord**

« zijn » om het belangrijk en gewichtig aandeel van de voorman Defraeye in het volksleven van Deerlijk te beklemtonen. Tot slot hoort er bij : De pers over L. D.

De tentoonstelling bevatte meer dan honderd nummers, programma's, redevoeringen, foto's, gedichten, uitgaven, affiches, enz. De gemeenteraad « machtigde » hem de titel « *ere-schepen* » te dragen. Hij heeft gedurende vele jaren als eerste schepen een belangrijke rol vervuld. Wij omlijnen even zijn verdienste als auteur van vele brochures, als initiatiefnemer voor het aanleggen van een « Gulden Boek », dat hij stipt bijhoudt en dat voor de tijdspanne van 35 jaar ongeveer achthonderd bladzijden telt en het leven van de gemeente uitmuntend weerspiegelt, als konservator van het museum Pauselijke Zouaven te Kortrijk sinds 1960, als stichter van het museum « Gaverkasteel », als bezieler van talrijke volkse geplogenheden. We denken aan zijn bedevaarten naar Bottelare, het gebed van de vinkenier, menig gelegenheidsgedicht voor St.-Elooi feesten. Een hele gemeente heeft hem gehuldigd. Hij verdient dat dubbel en dik. Ook de Oostvlaamse volkskundigen sluiten zich geestdriftig bij deze hulde aan.

Renaat van der Linden

ZOEKEN EN ZANTEN

GODVEERDEGEM - ZOTTEGEM. — Bloed stelpen op afstand.

Op zekere morgen in november moest de varkensslachter Leopold Van den Bossche een varken slachten op de Wolvenhoek. Dit gebeurde bij Hektor Van den Driessche voor diens rekening.

Op het moment dat hij het dier doodstak, kwam er geen druppel bloed uit de wonde. Hij stak direkt het mes met de punt in de grond en stak dan een tweede keer in de keel en dan gutste het bloed uit de wonde.

De vrouw die met een kommeke in haar handen stond om het bloed op te vangen, was geheel en al ontsteld en de slachter zei tegen haar

— *Wie loopt er hier nu weer al rond?*

Juist enige ogenblikken tevoren was er een oude vrouw achter de doornhaag voorbijgegaan, maar ze hadden haar niet herkend. Maar de slachter en de boerin waren overtuigd, dat er langs die vrouw het kwaad mee gemoeid was.

Dat is gebeurd in de winter van 1936-1937.

Jozef Van Effel terre

Zegspersoon : Quina Clarisse, Huishoudster, 61 j., Godveerdegem.

AALST, Noord-Brabant (Nederland). — Sint-Kristoffeltentoonstelling en kataloog.

De vorser die belang stelt in volksdevotie en heiligenverering, beleeft soms verrassingen. Dit is het geval geweest voor een Sint-Kristoffel-expositie te Aalst in de buurt van Eindhoven.

De tentoonstelling werd gehouden in april 1971 bij gelegenheid van het 12½ jarig bestaan van de parochie van de H. Kristoffel. De Heren P.A.J. van der Burgt, Eindhoven (Acht) en P. van der Heijden stelden een uitstekende catalogoog samen. De inleiding wijst op het doel : een « monument » op te richten voor de titelheilige van de parochie, in de vorm van een tentoonstelling, om een overzicht te bieden van de verering en de uitbeelding van Sint-Kristoffel door de eeuwen heen. De catalogoog (31 blz.) bevat drie punten : de H. Kristoffel en zijn legenden, Kristoffel en zijn verering, de tentoonstelling.

De uitdrukking « afgeschafte heilige » is ook hier niet juist (evenmin voor Sint-Nikolaas van Bari), vermits de paus een lijst heeft opgesteld van heiligen, waarvan de verering niet meer voor de gehele kerk verplichtend is : waar er een plaatselijke verering bestaat, mag deze blijven voortbestaan. De Heer P.A.J. van der Burgt levert een degelijk overzicht en onderscheid voor de legende in het Oosten en het Westen, en voor de verering. Negen illustraties verlenen de catalogoog een bijzondere waarde. De expositie bevatte foto's in kleuren en zwart-wit uit verzamelingen en musea, o.a. de privé verzameling van de Heer P. van der Burgt, het Koninklijk Patrimonium voor Schone Kunsten te Brussel, het Bildarchiv Foto Marburg, het Rheinisches Bildarchiv Keulen, het Ikonenmuseum Recklinghausen. Een veertigtal afbeeldingen wordt beschreven in de catalogoog, maar daarnaast verstrekte de expositie nog vele panelen met groepen afbeeldingen, o.a. miniaturen en boekverluchtingen, beelden en edelsmeedwerk, schilderijen, houtgravures, kopergravures en etsen, tekeningen, Kristoffel in de moderne tijd, waar ook bedevaartvaantjes uit Vlaanderen en andere landen licht werpen op de huidige verering. Voor de aktualiteit valt er zeker aan te stippen : moderne muurschildering door Luc van Hoek, aangebracht in de grote hal van de DAF fabrieken te Eindhoven, en moderne mozaïek van Pieter Wiegersma aangebracht in garage de Peel te Helmond.

Een eresaluut voor de eerwaarde Heer Pastoor, initiatiefnemer van de expositie, en voor de Heren P.A.J. van der Burgt en P. van der Heijden.

Renaat van der Linden

GENT. — Nog over het station Gent-Zuid.

In verband met het artikel « Herinneringen uit mijn jeugd — Het leven rond het Zuidstation omstreeks 1900 », door Ed. Van Bragt⁽¹⁾ willen we enkele oppinstellingen medelen.

Als spoorwegbediende was ik tot op vrijdag 28 september 1928, de dag van de afschaffing van het station Gent-Zuid, van dienst. De allerlaatste trein die het station verliet was de omnibus-reizigerstrein (banlieu ofte trottinette) Gent-Zottegem, om 20.45 u. of 20.54 u., spoor 5. De kleine foor omsreeks 1927 waarvan spraak op p. 152 (jg. 1968) moet dus op een latere datum plaats gehad hebben.

Wat het openingsuur van het station betreft, dit gebeurde niet om 4 u., zie

---

(1) O V Z XXXXIII (1968) 116-124. 152.

p. 117 (jg. 1968), doch om 2.45 u., wanneer de twee eerste bedienden van dienst, één voor het reizigersloket en één voor het reisgoedbureau, op dienst kwamen. De eerste weektrein vertrok om 3.08 u. Het was de « mijnwerkerstrein » van Gent-Haine-St-Pierre via Zottegem. Het was een « beruchte » trein waarop de treinwachters op « hun tellen » dienden te letten. Vooral op de maandag, bij de controle, ondervonden ze doorgaans hinder of werden ze door de mijnwerkers getergd. Door het stampen met hun grove schoenen, ook met hun houweel, op de voeten van de treinwachters veroorzaakten ze soms heel wat kwaad bloed. Vandaar het gezegde « Van die controle, bewaar ons Heer ». Waren de tergingen te drastisch, dan werd bij de eerste halte door de treinwachters de stationchef ingelicht die er voor zorgde dat de rijkswacht bij de eerste of tweede volgende halte opdaagde.

Aangaande de stationkruiers of blauwkielen, niet de stadsboodschappers of kommissionairs, zie p. 123 (jg. 1968), is te vermelden dat hen gratis toegang tot de perrons verleend werd voor hun prestatie die er in bestond om vóór 8 u. de kaden te vegen en te reinigen.

R. L. Creyf

MANNEKENSVERE (W.-VL.) - BORLO (Limb.) — Begrafenisplechtigheid en rouw-schrift bij fusie van gemeenten.

Met vaste regelmaat vernemen we een en ander over de verbroedering van lokaliteiten, soms ter gelegenheid van een historische gebeurtenis, soms om een contact met dichte of verwijderde lokaliteiten te zoeken.⁽¹⁾

De fusie van onze gemeenten heeft in de loop van de laatste weken en maanden ook het tegenovergestelde feit getoond: sommige gemeenten willen helemaal van elkaar niet weten en sommige inwoners of groepen laten hun houding duidelijk merken. We kunnen hier licht gewagen van een overgangsrutus, van de ene toestand naar de andere.

Mannekensvere, de gemeente in West-Vlaanderen aan de IJzer met een oppervlakte van ruim zeshonderd hektaren en een bevolking van drie- tot vierhonderd inwoners, staat regelmatig in het brandpunt van de belangstelling. De preek van de pastoor van Mannekensvere hoort men nog vrij regelmatig op een en ander feest.

Op 23 februari had er een typische begrafenisplechtigheid plaats, naar aanleiding van de fusie bij de naburige gemeente Slijpe. De gemeente Mannekensvere werd in een doodskist symbolisch ter aarde besteld. De Echoploeg van de Vlaamse televisie was er op post voor een opname. Het bleef nochtans niet bij een symbolisch vertoon. Op het kerkhof deden zich rare toeren voor: kronen verdwenen van een graf; opschriften werden vernield. Op een nacht bengelde een levensechte kat aan het ineengeknutselde doodskruis van het graf.

« De konfrerie van de veerboottrekkers » aldaar, een karnavalvereniging, oordeelde, dat het gedrag van een of ander schavuit de spuitgaten uitliep. De leden

(1) R. van der LINDEN: Het verzet tegen de fusie der gemeenten: Geraardsbergen, Overboelare, Oudenaarde, Ename., OVZ XXXVIII (1963) 118-119.

R. van der LINDEN: Eksaarde - Hontenisse. Verbroedering, Historie en bedevaart. OVZ XXXIV (1969) 187-188. Een *overgangsrutus* ontmoeten we ook af en toe, waar men het niet verwacht. Zie: Luk. Van de Velde: Studentengebruiken. Uitvaart. Gent, OVZ XXXII (1967) 204-205.

besloten een oogje in het zeil te houden. Na het waken en wachten gedurende enkele nachten konden de verontwaardigde leden de « grafschenner » vatten, een inwoner van de Nieuwpoortsteenweg te Mannekensvere. Hij ging niet akkoord met de annexatie van het plaatsje en wou door grafschennis zijn woede luchten.

Borlo, een kleine gemeente in het zuiden van Limburg, bewees hoe niet alle gemeenten zich gelukkig of akkoord voelen met hun overgang naar een groter geheel. De nieuwe gemeenteraad zetelde er de eerste maal op zaterdag 9 januari 1971. Het nieuwe Borlo omvat thans de vroegere gemeenten Borlo, Buvingen, Muizen, Kerkom en Miellen-boven-Aalst. In de meerderheidsgroep die het bewind in handen heeft, zit niemand van Borlo zelf. Toen de nieuwe gemeenteraad voor de eerste maal zetelde, hing een zwarte vlag aan het gemeentehuis en las men een rouw-schrift op de deur :

HEDEN AVOND
WORDT BORLO AAN
MIELEN OVERGELEVERD
GEDENK ALTIJL HEN
DIE HIER DE SCHULD VAN ZIJN.
VOOR DE LAATSTE MAAL
EN MET VEEL SPIJT
VOOR BORLO

De burgemeester ...

Wie bezorgt dergelijke reacties?

Renaat van der Linden

MUNKZWALM. — Diefstal in de kerk 1844 (1)

« Men schryft uit Munschzwalm, van den 28 ll. het volgende : « In den nacht tusschen dynsdag en woensdag ll. heeft onze gemeente voor de derde mael van dit jaer nog eens poogingen zien vernieuwd worden van welke men tegenwoordig maer al te veel hoort gewagen, te weten van kerkdieften te begaen. De dieven hebben, zoo als bykt ,vele pogingen aangewend, om in de sakristy onzer kerk te geraken, rekenende op den ryken buit van zilverwerk daer onze kerk wel van voorzien is; van buiten hebben zy getracht de yzeren kolommen der vensterramen met stukken hout af te wringen, en van binnen hebben zy, nu door een der vensters in de kerk gekomen zijnde, het slot der sakristy met haken gepoogd te openen, zoo verre dat de koster 's morgens dezelve niet dan met moeite met den sleutel kon open doen. Doch zoo wel het een als het ander is den heiligschenderen nogmaels niet gelukt, en zy hebben de kerk verlaten, na de kerk- en armschalen die slechts eenige centen bevatteden, en dry kandelaars uit den koor medegenomen te hebben.

« Daer de dieven telken mael het glas en lood der vensterramen langs waer zy inbreken medenemen, en zelfs nog glas met den diamant doorsnijden, doet alles vermoeden dat er glazenmakers zich met het begaen dezer boosheden bezig houden. Huiszoeking is gedaen by eene verdachte persoon eener naburige gemeente, doch men heeft er niets van het gestolene kunnen ontdekken. »

G. Simons

(1) uit *Het Handelsblad der Stad en Provincie Antwerpen*, woensdag 4 december 1844, *Eerste Jaergang*.

Internationaal Studiekomitee betreffende de Ommegangsreuzen

1970. Groei, bloei en snoei in de Oostvlaamse reuzenfamilie

Voor de vierde maal brengen we een jaaroverzicht van de groei, bloei en snoei van de Oostvlaamse reuzen (1). Onze studie beperkt zich niet tot het inventariseren van de jongste aanwinsten. Voor het jaar 1970 is die aanwinst gering. We nemen opnieuw een kijkje in de bloei van de reuzenfamilie en houden daarbij rekening met een geografische spreiding en belangrijkheid in het actuele volksleven. Bijna honderd reuzenfiguren zijn reeds op het appel verschenen. We hopen over een paar jaren een volledige inventaris gemaakt te hebben van ons reuzenpatrimonium. Zowel nationaal als internationaal gezien is Oost-Vlaanderen het welige land der reuzen.

AALTER

Het initiatief een reus te betrekken bij het levende volksleven ontstond bij het gemeentebestuur tijdens de merkwaardige folkloristische en propagandastoet in 1953. Het gemeentebestuur genoot de medewerking van alle lokale verenigingen, onderwijsinstellingen, nijveraars, ambachtslui en neringdoeners om de feeststoet op 27 september 1953 op touw te zetten.

De optocht, een kleurrijke aaneenschakeling van allerlei motieven, weerspiegelde het parochiale leven op godsdienstig, cultureel, sociaal, economisch en volkskundig gebied.

Voor de eerste maal stapte reus Jan Avontroot en zijn gevolg door de gemeente. Men zegt dat zijn naam ontleend wordt aan een historische figuur Jan Van Aeltere, die in de parochie geboren werd in de 16de eeuw, een voornaam handelaar die door zijn internationale relaties het bracht tot diplomaat aan het Spaanse hof. Een paar keren trok hij over de oceaan naar het pas ontdekte land, Amerika genoemd. De sage verhaalt, dat hij de Koning van Spanje tot het « bolchevisme » wou bekeren. Als slachtoffer van de nieuwe leer (de reformatie) werd hij (door de Inquisitie) ter dood veroordeeld en belandde hij op de brandstapel in Spanje. De reus is een gewichtig personage van circa 3,25 m. hoogte. Twee personen dragen hem, bijgestaan door een helper om de figuur in evenwicht te houden.

---

(1) OVZ XXXXIII (1968) 50-66 : Aalst, Denderhoutem, Denderleeuw, Drongen, Gavere, Gent, Heurne, Mariakerke, Massemen, Nedere name, St.-Amandsberg, Zele.
idem, XXXXIV (1969) 46-72 : Aalst, Deinze, Gent, Heurne en Welden, Leupegem, Lochristi, Mariakerke, Merelbeke, Michelbeke, Schellebelle en Serskamp, St.-Amandsberg, Zelzate;
idem, XXXXV (1970) 185-194 : Eksaarde, Gent, Hofstade, Leupegem, Meilegem;
idem, 205-218 : Michelbeke, Oostakker, Oosterzele, Wetteren.

De tweede reuzenkavalkade op 26 september 1954 was voor het gemeentelijk feestcomité een nieuw succes. De nakermis werd vrolijk gevierd ter gelegenheid van het huwelijk van reus Jan Aventroot, in de wandeling Jan Van Aeltere genaamd, met Cornelia van Lillo.

Het ontbreekt geenszins aan volkse fantasie om die echtverbintenis van Jan Van Aeltere een idyllisch kleurtje te geven.

Te Aalter vertelt men dat de Heer van Lillo vele eigendommen in de streek bezat. Bovendien had hij een mooie dochter, Cornelia en een klerk, Jan Avontroot. Wellicht waren de ogen van de scribent meer naar de jonkvrouwe dan naar de papieren van zijn baas gericht, met een happy-end voor gevolg.

De adellijke huwelijksplechtigheid, gehouden aan het gemeentehuis, werd bijgewoond door de reuzen van Ronsele, Zomergem en Waarschoot. De reuzenkavalkade bestond uit een prachtige stoet vol aangename herinneringen aan het verleden.

Het Bruegeliaans gezelschap « Den Blok » uit Aalter-Center wekte de belangstelling door een autorijtuig uit 1870. Jammer genoeg liet de moderne techniek de wagen in de steek, zodat een beproefde andere methode moest aangewend worden om het voertuig tot aan de eindmeet te brengen.

De lokale en genodigde reuzen waren vergezeld van de fanfare « Eendracht » uit Aalter. Het aloude Vlaamse reuzenlied « Al die daar zegt de reus die komt » zorgde voor de muzikale begeleiding van een groep dansende jongens en meisjes, die mooie oude dansen uitvoerde.

Maar Aalter bleef niet gespaard van een reuzenexpansie. Het feestcomité van de wijk Brouwerijstraat wou niet onderdoen voor de historische reuzen en nam in augustus 1955 het initiatief met eigen reuzen de wijkkermis op te luisteren. Door de associatie « brouwerij » met « Brouwerijstraat » moest men niet ver zoeken om het reuzentype te ontdekken : Louis De Brouwer. Hij heeft het uitzicht van de brouwersgast met blauwe katoenen jas en pet, keurig gemaakt door Mej. Marie van Landegem. Een niet te identificeren medaille draagt hij om de hals. Hij meet 2,80 m. Eén persoon draagt de houten structuur. Zijn tehuis is bij Pierre Van Bellegem in de Brouwerijstraat.

Louis was niet geschapen om alleen te blijven en tijdens de wijkkermis van augustus 1958 trad hij in het huwelijk met Tekla De Stokere. De constructeurs van de reus, Jozef en Pol de Meyer, en de costumière Marie van Landegem zorgden voor een mooi schepsel, het type van de volkswrouw uit « la belle époque ». Reuzin Tekla is een personificatie van een meisje uit de buurt. Haar vader was uitbater van de oude stokerij op het einde van de Brouwerijstraat.

Jan Avontroot en zijn gade waren de ambassadeurs van Aalter in de grote nationale reuzenoptocht te Elsene op 8 september 1957. Ze waren flink uitgedost en vergezeld van 12 mooi geklede pages.

De Statiewijk Aalter haalde eer van zijn vertegenwoordigers.

Het jaar 1970 biedt nog een armzalig inventaris van het reuzenbezit. Het is bijna tien jaar geleden dat Jan Avontroot en Cornelia van Lillo een reuzenommegang meemaakten.

Hoofd en geraamte worden nog bewaard, hun reuzenhart klopt niet meer. Voor de Aalterse gemeenschap behoren ze tijdelijk tot het verleden; alleen hun naam figureert nog in de familielijst der Oostvlaamse reuzen.⁽²⁾

Sinds een zestal jaar hebben de wijkreuzen Louis De Brouwer en Tekla De Stoker het Aalterse burgerschap opgegeven en elders hun intrek genomen. Ze vonden onvoldoende ruimte in de Brouwerijstraat voor hun uitstapje tijdens de wijkkermis. De drukke baan die naar Knokke loopt heeft de buurt in twee gesneden. Praktisch is het niet mogelijk de baan over te steken zonder levensgevaar voor mensen en reuzen. Als slachtoffer van lokale urbanisatie zijn de reuzen naar Heule verhuisd. Louis De Brouwer verblijft nu in de wijk Watermolen. Hij heeft er een nieuwe rustige buurt gevonden en leeft nu verder onder de burgerlijke naam « Remi Van Watermolen ».

Of het veranderen van brouwerij naar watermolen hem bevalt is niemand van de reuzenfamilie te weten gekomen.

(2) Inlichtingen en illustratie verstrekt door de heren Cyriel SMESSAERT, Stationsstraat 56 en Pierre VAN BELLEGEM, Brouwerijstraat 36, Aalter.

De Assenedse reuzen danken hun ontstaan aan de carnavalstoet die sinds 1937 regelmatig plaatsgrijpt en wijd en zijd bekend is. Ter opluistering van de feestelijke optocht nam het feestcomité het initiatief twee reuzen in de manifestaties te betrekken. Zo kwamen Diederik en Mevrouw van Assenede tot stand in 1937, datum van de eerste carnavalstoet.⁽³⁾

Diederik en Mevrouw van Assenede tijdens de inhuldiging van de burgemeester op 7 september 1947.

De historische naam van de reuzen laat vermoeden dat Diederik en Mevrouw vertrouwde historische figuren uit de streek van de Vier Ambachten zouden zijn. Uit bevoegde bron vernamen we dat de doopnaam op geen wapenfeiten van een ridderfiguur of edelman berust. Genealogisch steunt hun herkomst op de fantasie van het feestcomité. De intronisatie ging met een minimum van officiële plechtigheden gepaard. Geboorte en huwelijk werden gelijktijdig gevierd zonder uitreiking van doopakte noch huwelijksboekje. De carnavalstoet van 1937 bood voldoende show en pret om de intrede van Diederik en Mevrouw van Assenede niet ongemerkt te laten voorbijaan door het drinken van een goede pint bier op hun gezondheid. Die dag moet men menig heildronk hebben uitgebracht. Hun tweeëndertig jarig reuzenbestaan is wellicht aan al die heildronken van 1937 te danken. De handen van een flink ambachtsman zorgden voor een stevige constructie uit riet. De personages zijn respectievelijk 4,50 m. hoog en wegen 25 kg. Zoals de grote meerderheid van onze Oostvlaamse reuzen worden ze door één man gedragen. Tijdens hun eerste ommegang in de kavalkade werden ze begeleid door een muziekkorps. Het oude Vlaamse reuzenlied « Al die daar zegt de reus die komt » was niet uit de lucht. Deze traditie wordt in het jaar 1970 nog in ere gehouden.

Als waardige vertegenwoordigers behoren Diederik van Assenede en Mevrouw tot de bijzonderste personages van de Kavalkade te Assenede. Na de bevrijding werd het feest duchtig gevierd, meestal in een bijtende koude. Prins Karnaval zorgde voor een vuurke dat brandde in het hart van elke toeschouwer en van elke gemaskerde. De aanstekelijke warmte van een massapsychose.

Uit een verslag van de reporter L.D.L.⁽⁴⁾ ontlenen we volgende betekenisvolle apotheose « Heer, we danken U voor den vasten ... omdat Gij hem laat beginnen daags na dien schoonen « Karnaval ».

(3) Inlichtingen over datum en constructie verstrekt door de Hr. Georges BOSSCHEM, Hoogstraat 18, Assenede. We danken hem voor deze belangrijke informatie.

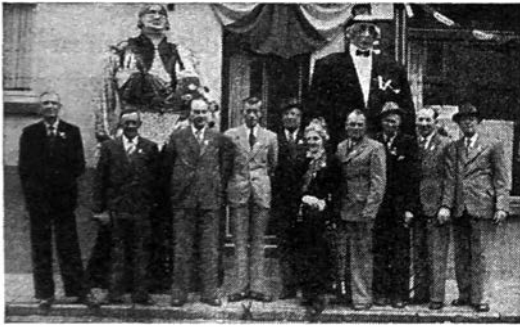
Twintig jaar geleden, stond de grote dag van Assenede, geboekt als de negende kavalkadestoet (zondag 19 februari 1950). Wanneer om 15 uur de bonte stoet in beweging kwam, verdrongen zich duizenden kijklustigen langs de bevlagde huizen. Op het Dorpsplein kon men op de hoofden lopen van de dichte menigte. Voor deze gelegenheid staken Diederik en Mevrouw in een vernieuwd kostuum.

De volgende kavalkades waren telkens een heruitgave van de grote dag van Assenede, de poldergemeente, die in de uiterste Westhoek van het Meetjesland een zeer levendige gemeente is waar het levende volksleven nauw betrokken wordt in nering en tering.

Het hart van Assenede klopte niet alleen in het centrum van de gemeente, maar ook in de buurt van de West- en Trieststraat. De bevolking van de West-

straat vierde luisterrijk het tiende bevrijdingsfeest op 15 september 1955.

Twec nieuwe reuzen, Mon en Mantje deden hun eerste uitstap. Mantje is de vleinaam van Mevr. Edmond Van de Velde-Gilson Amanda. Mon is de volkse naam van haar echtgenoot, die inmiddels overleden is. 's Maandag reden ze rond met de gouden koets. De bekroning van het ritje eindigde met de huwelijksplechtigheid van Mon en Mantje.

Op 22 september 1956 verrijkte de Diederikstede met een reuzenjongen. De doopplechtigheid van de zoon van Mon en Mantje, Kamielke genaamd, schonk een bijzonder folkloristisch karakter aan het lokale bevrijdingsfeest. Kamiel is de personificatie van wijlen Camiel Pladet, deken van de buurtedekenij.

Een feeststoet trok door de bijzonderste straten. Aan het gemeentehuis werd de doopplechtigheid gehouden in aanwezigheid van reus en ruuzin, Diederik en Mevrouw van Assenede. Als peter en meter fungeerden Sis en Siska de reuzenfamilie van Ertvelde.

Het jaar nadien stond de buurt opnieuw in feesttooi. De bevrijdingsfeesten van 1957 brachten een nieuwe reus in de familie, die de naam Rafke kreeg. Hij ontleent zijn naam aan die van de voorzitter van de buurt, de h. Raphaël De Roos. De feestelijkheden werden nog meer luister bijgezet door de officiële stichting van een dekenij, waarop een prins, een deken en een dekenin werden aangesteld. Het jaar nadien mocht Rafke mee opstappen in de reuzenoptocht van de Expo 58 te Brussel in gezelschap van Mon en Mantje. Ze oogstten een welverdiend succes.

(4) Dagblad HET NIEUWSBLAD. 17 februari 1947.

Reus Rafken

Reuzen Mele en Miele

De kavalkade van 14 februari 1970 bracht nieuwe reuzen op het voorplan. De buurtedekenij van Kapelle pakte uit met Mele en Mielken, twee volkstypen die tegelijk hun bruiloftsfeest vierden. De heren Bruno De Decker en Kesbeke José zorgden voor een aluminiumconstructie; mej. Bertha Thysebaert uit Eeklo stak de figuren in een hypermoderne kleding. Ook de begeleidende groep ontstapte niet aan het tintje van onze tijd.

De reuzen van de Weststraat deden in de jongste vijf jaren geen ommeegang meer. De actie van het Feestcomité ligt tijdelijk stil. Mon, Mantje, Kamielken en Rafken zijn met vakantie. Ze wachten op betere tijden in de buurt.

We hopen dat die betere tijden op til zijn en de vierkoppige reuzenfamilie van de Weststraat haar plaats terug zal veroveren in het gezelschap van de levende families Diederik, Mevrouw, Meleke en Mielken.⁽⁵⁾

DENDERMONDE

Reeds in de 15de eeuw verschiënen in de ommeegang de nabootsing van legendarische personen en dieren: o.a. de reuzen Mars, Goliath, Ros Beiaard, de draak, in aanwezigheid van de exotische reus Indiaan en de exotische reuzendieren: kameel, olifant, leeuw, tijger.

Historische bronnen bewijzen dat de Dendermondse Ommeegang in de 14de eeuw reeds bekend was.⁽⁶⁾ De optocht greep plaats op de feestdag van St.-Ians-Onthoofding. De Ommeegang verbeelde godsdienstige en

(5) De informatie over de reuzen van de Weststraat werd verstrekt door de Hr. Robert VERGEYLE, ex-secretaris van het Feestcomité, Weststraat 20 te Assenede. We danken hem voor zijn informatie en illustratie voor onze bijdrage.

(6) Leo BRUYNINCX, (1866-1926) Dendermonde, geschiedenis, gebouwen, folklore. Uitgevers C. Bruyninx en A. Bouwens Dendermonde 1965. 410 blz. Boekbespreking in OVP 2 in

profane verhalen en gebruiken, doorspekt met allegorische en volkskundige motieven. Vooral dit laatste aspect heeft zich gehandhaafd en keert regelmatig terug, nu en dan gekruid met volkse humor zowel voor de Dendermondenaars als voor hun rivalen, de mannen van Aalst.

Het hoofdmotief van de Ommegang was en is het Ros Beiaard met de vier Heemskinderen. Het wondere, duivelse paard, dat in de monding van de Dender en de Schelde tot verdrinking werd gebracht, is door zijn Ommegang met hart en ziel met Dendermonde vergroeid.

De kop van het paard is een kunstwerk, prachtig gebeeldhouwd uit eikenhout. De sage verhaalt, dat de kop van het paard op het einde van de 16de eeuw door een zekere Lieven Van De Velde gesculpteerd werd als losprijs voor zijn terechtstelling. Twee weken vóór de ommegang had de Stad nog geen kop voor het paard. De Dendermondse kunstenaar, die zijn laatste levensdagen in de gevangenis doorbracht, aanvaardde de opdracht de paardekop te beeldhouwen, op voorwaarde dat men hem de vrijheid terugschonk.

Een andere overlevering vertelt, dat een liefhebber voor de kop van 't Ros Beiaard zoveel goudstukken aanbood als er in kunnen. Die liefhebber zou het stadsbestuur van Aalst geweest zijn, waar men ook een ommegang wou organiseren.

't Ros Beiaard doet zijn ronde
In de stad van Dendermonde.
Die van Aalst die syn soo quaet
omdat hier 't Ros Beiaert gaet.

Onafscheidbaar van 't Ros Beiaard zijn de Vier Heemskinderen en de pijnders. De Vier Heemskinderen moeten vier gebroeders zijn, geboren in Dendermonde en hun ouders woonachtig in de stad. De geboortelijn van de vier Heemskinderen mag niet onderbroken zijn door een meisje.

Een andere traditie regelt het dragen van het Ros Beiaard door tweemaal twaalf leden van het Pijndersambacht of minstens door Dendermondenaars die van pijndersbloed zijn.

De Ommegang wordt beheerst door de strenge traditionele regel. Het Ros Beiaard mag nooit buiten de stadsmuren worden gebracht. Enkel op zeer bijzondere gelegenheden mag het Ros Beiaard zijn ronde maken in het gezelschap van de andere delen van de Ommegang.

De Ros Beiaardfeesten of dé Ommegang zijn zeldzaamheden die slechts om de twintig jaar te genieten zijn, tenware een « historische » gebeurtenis een vroegere Ommegang motiveert. In de 19de eeuw zijn er vijf ommegangen geweest n.l. in 1807, 1850, 1878, 1888 en 1899.⁽⁷⁾

---

(7) 1807. Viering van de verjaardag van Keizer Napoleon I en het Concordaat; 1850. Gouden Jubileum van de stedelijke Academie van Schone Kunsten en de herdenking van de historicus David Lindanus; 1878. Onthulling van het standbeeld van Pater De Smet, en inwijding van het sas van de monding van de Dender; 1888. Bezoek van Polydoor De Keyser, Lord Mayor van Londen; 1899. Scheldefeesten (aanleg kaaimuur) en bezoek van Prins Albert.

Elke datum is gebonden aan een historisch feit of gebeurtenis. De ommegang op zichzelf is ook een geschiedkundige gebeurtenis die veel herinneringen opwekt van generatie tot generatie.

De Ommegang van 1888, ter gelegenheid van het bezoek van de geboren Dendermondenaar Polydor De Keyser, als Lord Mayor van Londen, is niet zonder invloed gebleven op de rivaliteit tussen de steden Aalst en Dendermonde.

In de 20ste eeuw hebben er vier ommegangen plaats gehad, nl. in 1914, 1930, 1952 en 1958.⁽⁸⁾ De Ros Beiaardfeesten van 1958 hadden in ons jaaroverzicht « Groei, Bloei en Snoei in de Oostvlaamse Reuzenfamilie » wel een ereplaats verdiend in een vroegere bijdrage. Een uitgesteld artikel is daarvoor geen verloren bijdrage voor het levend volksleven te Dendermonde.

Na de bevrijding stak men van wal, om voor de 3de maal in de eeuw van het atoomtijdperk en de ruimtevaart, de Ros Beiaardfeesten te organiseren op 8 juni in 1952.

Deze unieke nationale manifestatie werd met een kwaad oog bekeken door Aalst. De passus uit het Ros Beiaardlied « ... die van Aalst, die zijn zo kwaad omdat hier 't Ros Beiaard gaat » trachtte men opnieuw in realiteit om te zetten. In de maand april 1952 doet te Dendermonde het gerucht de ronde, dat de mannen van Aalst de aanstaande feestelijkheden geen warm hart toedragen. Het historische kwade oog had het weer gemunt op 't paard.⁽⁹⁾ De nodige voorzorgsmaatregelen werden genomen om de veiligheid van 't Ros Beiaard te waarborgen. Het stadsmagazijn was gebarricadeerd om elke ontvreemding te voorkomen. En toen gebeurde er iets. Het was de laatste zaterdag van de maand april.

In de vooravond hield nabij de bergplaats aan de Vlasmarkt (hoek vismijn) een vrachtauto stil. Als onschuldige toeristen stapten een 25 à 30-tal personen van de wagen om de monumenten te bezichtigen in de lichte duisternis. Een tweede personenauto reed rustig rond, het terrein verkennend waar de inval moest gedaan worden. Aalst had het plan goed beraamd. Ondertussen had de lokale politie reeds lout geroken en waren zij onmiddellijk ter plaatse om de ontvoering van 't Ros Beiaard te verijdelen. De politiewacht werd nog versterkt door de rijkswacht zodat de amateurs-ontvoerders onverrichter zake konden terugbollen zonder te slagen in hun opzet, geïnspireerd door de rivaliteit tussen de steden Aalst en Dendermonde.

De mislukte poging tot ontvoering van het historische paard was een krachtige propaganda voor de Ros Beiaardfeesten. Daar men vreesde dat de mannen van Aalst nog eens zouden terugkeren met min argwaan om met hun Ros Baltum van Troya de historische krachtproef te overdoen, bleef het Ros Beiaard bestendig bewaakt.

De Ommegang van 8 juni 1952 werd in de annalen van Dendermonde als een historische dag geboekt. Ondanks de regen waren duizenden en duizenden geestdriftige kijkers naar Dendermonde gekomen om in een schittering van kleur en

(8) 1919. Inhoudiging Burgemeester Bruyninx; 1930. Eeuwfeest onafhankelijkheid van België. De ommegang van 1914 wordt beschreven in *Ars Folklorica Belgica*, onder leiding van Prof. Dr. P. De Keyser, De Sikkel. Antwerpen. « De Ommegangsreuzen » door Victor De Meyere, blz. 40-42.

(9) De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde vroeger en nu. Uitgave van de Bond der Oostvl. Volkskundigen, Gent, 1962 — 111 blz.

klanken de Ommegang van 't Ros Beiaard bij te wonen. In ons archief beschikken we over gegevens om deze gebeurtenis te reconstrueren. We geven er de voorkeur aan over te stappen naar 1958 om de Ommegang te beschrijven en zodoende niet in herhaling te vallen met de editie 1952.

In het kader van Expo 58 ging de Ommegang uit op 29 juni 1958. Het ontwerp, leiding en uitvoering was in handen van de schilder Frans Van Immerseel. Voor de studie van de ommegangsreuzen te Dendermonde is het onbegonnen werk het enthousiasme en de bewondering van een duizendkoppige menigte te herhalen bij het zien van de vele groepen en feestwagens. Onze bijdrage beperkt zich tot een weergave van de stoet in zijn nuchtere zakelijkheid, het accent leggend op het traditioneel volkskundig element.

De stoet wordt ingeleid door herauten en landsknechten-trommelaars. De harmonie Moed en Volharding geeft het ritme voor de hulde brengende 28 gemeenteschilden van het arrondissement Dendermonde. Vlaamse leeuwenwimpels treden aan en worden gevolgd door de ambachtstoetsen en -vlaggen.

Het tweede gedeelte verhaalt de legende van de vier Heemskinderen. De dood van het vurige paard zal de verzoening tot stand brengen tussen Karel De Grote en de vier Heemskinderen. Op een praalwagen wordt de verdrinking van het Ros Beiaard aan de samenloop van Schelde en Dender uitgebeeld. Reinout, de jongste maar ook de sterkste van de vier Heemskinderen, die het Ros Beiaard kreeg van zijn vader, Aymon van Dendermonde, pleegt als pelgrim boete voor zijn vele euveldeedden met het paard van de duivel.

De volkskunde is in de Ommegang betekenisvol en luisterrijk vertegenwoordigd. 't *Schipke* met de matroosjes wordt voortgetrokken door de sloopstrekkers. Vroeger verdiende een groot deel van de Dendermondse werknemers hun brood met sloopstrekken. Het woord « sloopstrekkers » is de spotnaam op de Dendermondenaars. Hierbij horen de *Vissers* de bijnaam der Dendermondenaars. De groep vissers met netten en fuiken gaan de *Walvis met Neptunus* vooraf. Op 7 juli 1711 werd immers in de Schelde, tussen Dendermonde en Moerzeke, door vissers uit Dendermonde en Baasrode een jonge walvis gevangen. De vissers stelden hun vangst ten toon te Dendermonde. Daarna togen ze ermede naar Brussel en Gent om ten slotte als herinnering van de wonderbare visvangst te belanden in de Ommegang onder de hoede van de god der zee, Neptunus. De scheldnamen *Flauzenmakers* of *Paffen* voor de rijke Dendermondenaar wordt ook in beeld gebracht. Men zegt van de Dendermondenaar die 1200 gulden rente had, dat hij een hazepoot als beltrekker aan zijn deur hing. De volkse spot gaat verder met de *Kopveeseters*. Het vroegere democratische gerecht is volgens de Aalsterse rivalen met vlees van gevangen honden bereid.

Zeer innig verbonden met de Ommegang zijn de *Rommelpotten*. Het is een middeleeuws muziekinstrument, bestaande uit een gebakken pot in vals porselein of potaarde die met een varkensblaas overspannen is, met in het midden een rietstokje. Het eigenaardig somber geluid wordt verwekt door met natgemaakte wijsvinger en duim met het rietje te wrijven.

De stad van Dender en Schelde had in de 15de eeuw de spotnaam *makelelers*. Ze krijgen ook een beurt in de Ommegang. Het duivelsgeloof is gesymboliseerd door duivels die *Duivelsballet* uitbeelden. Daarna volgt de *Hellewagen*. Deze wagen vertolkt sinds de 15de eeuw de middeleeuwse sagen van de klokkenroof door de duivels in de O.-L.-Vrouwkerk vooraleer de klok was gewijd. De duivels wierpen de klok in de helleput. Dat het menselijk vernuft soms slimmer is dan duivelse wijsheid wordt dat satirisch uitgebeeld door Magistraten die trachten de duivel met bier te sussen.

Het eeuwig oude en jonge *Rad van Avontuur* is het zinnebeeld van de wisselvallige levensomstandigheden : geluk en ongeluk. Even vermaard als de Rommelpotten zijn de *Knaptanden*. Zekere dag beweerden de Dendermondenaars in de Dender een buitengewone zonderlinge vis gezien te hebben. Het was een monster waarvan de muil bezet was met vlijmscherpe tanden, waarmede het dier een hels lawaai maakte.

Het dier werd nooit gevangen evenmin als het monster van Loch Ness in Engeland. Maar ondertussen blijven de Dendermondenaars ermee uitpakken en stappen de knaptanden mee op in de Ommegang. Ze hebben het uitzicht van een wolfsmuil. Hun taak bestaat erin de nieuwigierige massa op afstand te houden door hun tandengekletter en als verpozing nu en dan in een hoed te bijten.

Ook de *stok-* en *huppelpaardekens* zorgen voor de vrolijke noot. De wagen met het *klein paardje zonder staartje met Cupido* heeft het vooral gemunt op verliefde jongeren. Ze worden met een pijltje van Cupido bedacht. Een vriendelijk — vermoedelijk gehuwd — toeschouwer biedt een hulpzame hand om het geschoten pijltje op te rapen en terug te geven. De voorraad pijlen van Cupido schijnt wel beperkt te zijn.

Een exotisch geurtje en atmosfeer brengen de *Kemel*, *Haremsvrouwen* en *Arabieren*.

De schuttersgilden zijn vertegenwoordigd door de drie Dendermondse reuzen. De kruisboogschuttersgilde Sint-Joris treedt op met *reus Goliath*. De Kolveniersgilde Sint-Andries neemt het op voor *reus Mars*. De handboogschuttersgilde Sint-Sebastiaan en de Scheldezones brengen *reus Indiaan* in het gelid.

De volkse humor van de spot, bij- en scheldnamen was bedoeld op de Dendermondenaars. Maar er is nog heel wat satire en sarcasme weggelegd voor de rivalen. De Ommegang gaat naar einde toe. Het venijn zit in de staart

Het Ezelsballet steekt de draak met de mannen van Aalst. Vroeger waren er lastdieren te weinig voor het organiseren van de Ommegang. Een groot gedeelte van deze dieren, hoofdzakelijk bestaande uit ezels, werd aangeworven in Aalst. Als er ezels zijn te Dendermonde komen ze niet uit de stad. Vanwaar kunnen ze elders komen dan van Aalst! En om het ballet nog meer te accentueren wijdt de harmonie Sint-Cecilia, zeer speciale aandacht aan het wijsje « die van Aalst zijn toch zo kwaad, als bij ons 't Ros Beiaard gaat ». De satire kent ook een humoristische finale op het *Ajuinenballet*. Al wat men nog niet gezegd of verweten heeft aan de rivaal wordt gesynthetiseerd in een parodie op het reuzendier, het Ros Balatum van Aalst.

Reus Goliath

Cliché Het Volk

Laat uw scharminkel rustig los.
Wij hebben 't echte Beiaard-ros.
Nu doet het weer in Dendermonde
In pracht en praal zijn ereronde.
Weent dan van nijd bij 't schamele puin
van Balatum. En vreet ajuin.

Het sluitstuk van de Ommegang is de Ros-Beiaardgroep, bestaande uit de beeldhouwer *Lieven Van De Velde*, herauten, hellebranders, buskruitschieters, de

harmonie de Kath. Burgerskring en tenslotte 't *Ros Beiaard met de vier Heemskinderen*, vergezeld van *nar*, *minnestreel* en *pijnders*. Middeleeuwse ruiters sluiten de stoet.

De apotheose van de ommegang is het *vuurgevecht van het Ros Beiaard* op de markt. Op de drie hoeken van de markt staat een peloton buskruitschutters, die de vijand verbeelden. Het Ros moet zich tegen hen verdedigen. Als het Paard op de markt verschijnt — aangekondigd door herauten — hoort men een oorverdovend enthousiasme van de toeschouwers. Het Paard groet met een hoofse buiging de eregenodigden en de -gasten. Hierop antwoorden de vendelzwaaiers en trommelaars. Er volgen ogenblikken van spanning. Het Paard gaat beurtelings naar de drie hoeken van de markt waar het vuurgevecht plaats grijpt. Van zodra 't Ros Beiaard nadert, vuren de buskruitschutters van uit hun hoek. Het Ros schuimt en steigert. Driemaal waagt het zijn kans om beurtelings door te breken op elk der hoeken. Ten slotte trotseert het vurige ros zijn belagers. Onder een oorverdovend geknal van geweren en met de inzet van beiaard- en klokkengelui stormt het Ros Beiaard door de symbolische vuurhaag en verdwijnt langs de Noordzijde. Een onbeschrijfelijk schouwspel! Enig in ons Land! Het Paard is de grote overwinnaar. Als een krijgshaftige triomfator wil 't Ros Beiaard nogmaals het volk begroeten en wil door het volk begroet worden. Het keert terug op de Markt als de held van de dag waar het met toejuichingen, zang en muziek overladen wordt.

't Ros Beyaert hoog verheven
Heeft hem in het vuur begeven.
't Is als een held er door gedreven,
En men zag het domineren.
Langs de straeten hoog flanqueren
En veel heeren salueren,
Kloek van moed als 't altijd doet.

Na de zoveelste laatste ronde op aanvraag gedanst te hebben verlaat 't Ros Beiaard de Markt. Een bladzijde van 't Gulden Boek van de Stad vermeldt « 29 juni 1958 — *Ros Beiaard Ommegang* ». De historische dag is weer voorbij. Met een tikje weemoed in het hart neemt men afscheid van het Ros Beiaard. Zulfén we er nog ooit zo' een beleven? is de vraag die de schrijver van dit artikel aan zich zelf stelt?

In ons jaaroverzicht van de reuzenactiviteiten in 1970 past het nog een woord te wijden aan de Dendermondse reuzen, bekeken van uit de kijker 1970. We weten nu, dat de Ommegang niet vereenzelvigen is met de jaarlijkse reuzen-omweg van Mars, Goliath en Indiaan.⁽¹⁰⁾

M. DAEM

(vervolgt)

(10) We danken de Heer H. INGELAERE, secretaris van het V.V.V. Dendermond^e voor de inlichtingen.

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandelijks tijdschrift « Oostvlaamse Zanten » uit, waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden.

Raad van Beheer van de Bond : ere-voorzitter : E. Boonen; voorzitter : Lic. R. van der Linden; onder-voorzitters : Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeesteres : H. Depoorter; leden : Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond : voorzitter : Lic. R. van der Linden; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeesteres : H. Depoorter; leden : Dr. R. Haeseryn en G. Hebbelynck.

De Bond schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes : voorzitter : Lic. R. van der Linden; leden : M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pieters en G. Weze; adviseurs : Lic. H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen : voorzitter : G. Weze; leden : M. Broeckhove, G. Hebbelynck, G. Van Audenhove, F. Van Bost en G. Van Peteghem.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alynshospitaal, Kraanlei 63, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder toezicht van een kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde : erevoorzitter : E. Boonen; voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter en konservator a.i. : Dr. R. Haeseryn; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeester : G. Hebbelynck; leden : H. Depoorter, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. P.J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde : voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter en konservator a. i. : Dr. R. Haeseryn; penningmeester : G. Hebbelynck; sekretaris : M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaft).

van z.g. « Frankische Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent, door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andelhof — De Magie van het Poppenspel, door F. Van Es en anderen — Devotie tot de Heilige Donatus, door M. Broeckhove — Sint-Kristoffel. Legendes. Verering, Verspreiding, door R. van der Linden — Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde, door Mevr. L. Bataille-Hiel — Leerknepen in de kunstambachten te Gent 14e en 15e eeuw, door M. Daem — Register op G. Celis : Volkskundige Kalender . . . door F.M. Olbrechts — De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel, door J. Vermeulen — Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke, door J. Laureys — Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal (avec un résumé en français), door R. van der Linden en G. Simons — Duiventorens in Oost-Vlaanderen, door O.S. Depraet.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen : Jaarlijkse bijdrage gewoon lid : 250 F; gezinslid : 75 F (zonder tijdschrift); gepensioneerde : 200 F; beschermend lid : 500 F; steunend lid en maatschappijen : 1000 F (BTW inbegrepen).

Abonnement op Oostvlaamse Zanten voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, boekhandel, verenigingen, enz.) : 300 F; buitenland : 350 F per jaargang (BTW inbegrepen).